

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Första kammaren.

Nr 13.

Fredagen den 28 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollen för den 21, 22 och 25 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 61, till Konungen i anledning av väckt motion angående ändring i kommunalförfattningarnas bestämmelser om tiden för offentliga stämmor.

Anmäldes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 62, till Konungen i anledning av väckta motioner om beredande av rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola.

Skrivelseförelag ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola.

Herr **Reuterskiöld**: Då detta skrivelseförslag överensstämmer med reservationen men icke med utskottsbetänkandet, hemställer jag, herr talman, att det måtte uppläsas, och anhåller, att jag därefter får säga ett par ord.

Med anledning härav upplästes nu ifrågavarande skrivelseförslag.

Härefter yttrade

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman! Som ordförande i utskottet har jag varit pliktig att skriva under detta egendomliga förslag till skrivelse, men jag kan icke göra det utan reservation, och därför, herr talman, ber jag att få till protokollet anföra följande.

Mot den nu föredragna skrivelsen nödgas jag, oaktat den formellt uppsatts riktigt enligt härför gällande regler, anföra en bestämd reservation med hänsyn därtill att det beslut, som genom skrivelsen måste expedieras, både till uppläggning, innehåll och kläm är felaktigt och i strid med gällande rätts principer, ehuru beslutet anger sig självt icke avse att bryta dessa, vilket innebär, att skrivelsen genom sina inre motsägelser icke lär kunna föranleda till någon som helst Kungl. Maj:ts åtgärd. Dylika skrivelser borde i varje fall riksdagen undvika, och jag önskar för min del få till protokollet antecknat, att jag ej med min röst medverkat till det beslut, som nu expedieras.

På samma gång ber jag få konstatera, att riksdagen, om skrivelsen godkännes, kommer att göra ett uttalande i fråga om kommunala mellanskolor och kommunala flickskolor, som varken efter motion eller behörigt utskottsinitiativ varit föremål för utredning och prövning i detta sammanhang.

Något yrkande, herr talman, kan jag inte ha.

Efter härmed slutad överläggning godkändes förevarande skrivelseförslag.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 35, med förslag till lag om arbetstiden vid automatisk tillverkning av fönsterglas m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 36, angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 85, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 3 juni 1932 (nr 170) med särskilda bestämmelser om handläggning av inskrivningsärenden, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 96, angående anslag till förrådsbyggnad i Älvsjö i Stockholm m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 3.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag hemställer, herr talman, att kammaren måtte besluta, att första lagutskottets utlåtande nr 14 skall sättas först bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.10 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 29 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr *Wohlin* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Fortsatt ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Bergqvist* för tiden den 1—den 6 nästkommande mars.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av dels *Lagförslag om* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skuldebrev m. m., dels ock *skuldebrev* i ämnet väckt motion. *m. m.*

Genom en den 9 januari 1936 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 2, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om skuldebrev;
- 2) lag angående införande av lagen om skuldebrev;
- 3) lag angående vissa utfästelser om gäva;
- 4) lag om tillägg till 6 kap. giftermålsbalken;
- 5) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 8 juni 1928 (nr 279) om arv;
- 6) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 25 april 1930 (nr 107) om arvsavtal;
- 7) lag om ändrad lydelse av 10 kap. 11 § handelsbalken;
- 8) lag om pantsättning av lös egendom som innehaves av tredje man;
- 9) lag om ändrad lydelse av 75 § utsökningslagen;
- 10) lag angående ändrad lydelse av 49—51 §§ lagen den 28 juni 1895 (nr 64) om handelsbolag och enkla bolag;
- 11) lag angående tillägg till lagen den 12 augusti 1910 (nr 88) om aktiebolag;
- 12) lag angående tillägg till lagen den 25 maj 1917 (nr 257) om försäkringsrörelse;
- 13) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse;
- 14) lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker;
- 15) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 8 april 1927 (nr 85) om dödande av förkommen handling; samt
- 16) lag angående ändrad lydelse av §§ 5 och 13 förordningen den 4 mars 1862 (nr 10) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren i anledning av propositionen väckt motion, nr 337, av herr *Lundstedt*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att 23 § lagen den 29 juni 1923 om sparbanker skulle få viss i motionen angiven lydelse, dels

Lagförslag om skuldebrev m. m. (Forts.)
 ock att därav föranledda ändringar skulle ske i förslaget till skuldebrevslagstiftning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga 16 särskilda, med 1—16 betecknade förslag till lagar i nu ifrågavarande ämnen;

B) att den i anledning av förevarande proposition väckta motionen, i den mån den ej kunde anses besvarad genom utskottets hemställan under A), icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Åkerman**: Herr talman! I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 14 hemställas, att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A) på det sätt, att de nu av utskottet framställda lagförslagen föredragas vart för sig, det första paragrafvis med ingress och rubrik sist, varefter och sedan alla lagförslagen blivit genomgångna utskottets hemställan föredrages, att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

Utskottets förslag till lag om skuldebrev.

1 §.

Denna paragraf lydde:

Utfärdar någon skuldebrev, svare han för sin förskrivning; dock äge han, där ej annat må anses avtalat, utan hinder av förskrivningen göra gällande invändningar beträffande rättsförhållande som föranlett handlingens utfärdande.

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! Jag ber att få tacka utskottet för den välvilliga behandling, som kommit Kungl. Maj:ts förslag till del. Det är med stor tillfredsställelse jag funnit, att utskottet enhälligt och med allenast oväsentliga jämkningar tillstyrkt det omfattande lagförslag, som föreligger till behandling.

De brister i nuvarande lagstiftning angående skuldebrev och därmed sammanhängande frågor, som förslaget åsyftar att avhjälpa, härröra i främsta rummet därav, att den gällande lagstiftningen är splittrad och mycket ofullständig. Talrika hithörande spörsmål, även av viktig beskaffenhet, erhålla ingenstädes ett bestämt svar. Naturligen innebär icke detta, att rättsordningen skulle lida av en motsvarande ofullständighet: spörsmål, som ständigt återkomma, måste ju erhålla sin lösning, och de ha också erhållit den genom domstolarnas praxis, understödd av rättsvetenskapen. Det kan emellertid ej undgås, att de lösningar, som givas på sådant sätt, ibland måste lida av osäkerhet och bristande konsekvens.

Dessutom är att märka, att innehållet i de lagregler, som finnas, till stor del är mycket gammalt, i det att det tämligen oförändrat kvarstår från 1734 års lag. Det är då ej att undra på, att reglerna i många stycken mindre väl passa för nutidens förhållanden, vilka ej minst på kreditlivets område äro helt

Lagförslag om skuldebrev m. m. (Forts.)

avvikande från dem, som rådde för två århundraden sedan. Att vissa av de gällande bestämmelserna allmänt anses otillfredsställande, framträder bl. a. däri, att det på några punkter är vanligt, ja nästan undantagslöst, att lagreglerna sättas ur kraft genom särskilda förbehåll.

Det föreliggande förslaget, som är utarbetat av lagberedningen, fyller enligt min uppfattning väl sin uppgift att på ifrågavarande viktiga lagstiftningsområde skapa klarhet och rättssäkerhet under anpassning till nutida förhållanden.

Förslaget bör emellertid betraktas och bedömas även ur en annan synvinkel, nämligen såsom ett led i ett mera omfattande arbete av största betydelse. Jag menar det pågående arbetet på en nydaning av vår allmänna lag. Ett sådant arbete igångsattes kort efter det nya statsskicket införande 1809 och ledde till den Richertska lagkommitténs och lagberedningens stora förslag. Dessa erhöles endast i mindre delar definitiva resultat genom lagstiftning, och man slog senare in på de partiella reformernas väg. Sålunda ha under detta århundrade, på grundval av den återupprättade lagberedningens arbeten, statsmakterna godkänt fullständiga omdaningar av giftermålsbalken och ärvdabalken, samt omfattande lagar på jordabalkens område. Även inom handelsbalkens ram ha tillkommit betydelsefulla lagar, främst köp- och avtalslagarna. I denna kedja utgör det nu förevarande förslaget en ny, betydelsefull länk. Det är att hoppas, att förhållandena snart skola möjliggöra ett fortgående på den inslagna vägen. Vid sidan om det fortsatta arbetet med jordabalken, som redan uppdragits åt lagberedningen, torde härvid närmast böra ifrågakomma lagstiftning om pant i lös egendom och om borgen. Även å dessa områden framträda f. n. brister av enahanda art som de, vilka jag nyss berört i fråga om skuldebrevsområdet.

Överhuvud medför lagstiftningens nuvarande tillstånd och den metod, som sedan länge följts vid arbetet på dess reformering, att betydelsen av ett lagarbete sådant som det föreliggande ej är inskränkt till det ämne, som omedelbart beröres därav. Då angränsande områden fortfarande ej alls, i varje fall ej mer fullständigt, äro reglerade i lag, är det tydligt, att en ny lag för ett så centralt ämne som skuldebrevsrätten kommer att öva inflytande även medelbart genom att dess grunder komma att vinna tillämpning även å andra fordringsförhållanden än sådana som föranlett utfärdande av skuldebrev. I synnerhet komma åtskilliga av de regler, som upptagits bland den föreslagna skuldebrevslagens allmänna bestämmelser, att erhålla även medelbar tillämpning. Lagarbetets betydelse är sålunda större än vad lagtextens lydelse omedelbart ger vid handen.

Även ur en annan synpunkt vill jag hälsa dess godkännande med glädje. Det utgör ett led ej blott i ett svenskt, utan i ett nordiskt lagstiftningsarbete. Det har liksom flera av de redan nämnda lagarna från senare årtionden tillkommit under samarbete med de övriga skandinaviska länderna, och även med Finland. I allt väsentligt överensstämmande förslag föreligga även i dessa länder. Häri ligger tydligen en stor fördel, då den ekonomiska samfärdseln ju ej är begränsad till inhemska förhållanden. Jag är även övertygad om att den samverkan mellan framstående krafter från de olika länderna, som ägt rum, i sin mån bidragit till en djupgående prövning och noggrann utformning av förslagen. Det är mig härvid angeläget att framhålla, att den anpassning till förut gällande rätt inom ett eller annat av grannländerna, som det svenska förslaget innebär, ej utgör någon uppoffring av sådana särdrag i den hos oss gällande rätten, som från svensk synpunkt måste anses värdefulla, utan fastmera en övergång till en ny ordning som i och för sig funnits bättre än den hittills hos oss gällande.

Lagförslag om skuldebrev m. m. (Forts.)

Mot de av utskottet föreslagna obetydliga jämkningarna har jag i allmänhet intet att erinra. På de punkter, i vilka reservation avgivits till förmån för bifall till propositionen i oförändrat skick, förordar jag givetvis reservanternas ståndpunkt. Detta gäller särskilt 6 § i skuldebrevslagen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få hemställa om godkännande av lagförslagets första paragraf.

Herr Hammarskjöld: Herr talman! Det är klart att ett så viktigt och omfattande lagförslag som det nu föreliggande berör många punkter, i vilka lösningen är tvivelaktig, och också åtskilliga, där den ene eller andre och kanske många kunna finna sig föranlåtna att bestrida, att förslaget just träffar den riktigaste lösningen. Men det är lika klart, herr talman, att i sakens nuvarande läge är det alltför uppenbart lönlöst att i allmänhet framställa sådana avvikande meningar, som med mer eller mindre skäl, kanske med mycket skäl, kunna göra sig gällande i särskilda frågor.

Jag skall emellertid tillåta mig att beröra förslaget innehåll i vad det rör en enda paragraf, nämligen den andra. Andra paragrafen innehåller den väsentliga ändring av hittills gällande rätt, att när flera iklätt sig en gemensam ansvarighet genom utfärdande av skuldebrev, så blir denna gemensamma ansvarighet icke blott solidarisk, utan primärt solidarisk. Jag betvivlar för min del, att detta överensstämmer med en allmännare rättsuppfattning. Det är ju alla bekant, vilket motstånd det från riksdagens sida mötte, då för ett särskilt fall på kommunallagstiftningens område ifrågasattes, att en gemensam ansvarighet för ledamöter av kommunalnämnd och liknande institutioner skulle vara solidarisk. Det kan också tänkas många fall, då även vid utfärdande av skuldebrev det naturliga är en delad ansvarighet, t. ex. just det fallet att ledamöter av kommunalnämnd utfärda en gemensam förbindelse att återbära vad de kunna vara ansvariga för på grund av vad man kan kalla deras garantiförpliktelse.

Nu kan man säga, att i dylika fall är ju lagen icke tvingande, utan det går för sig att göra ett förbehåll om delad ansvarighet. Men härvid är att märka, att under det formeln för åtagandet av primär solidarisk ansvarighet, en för alla och alla för en eller en för båda och båda för en, är hävdvunnen, allmänt gängse och till sin betydelse klar, så finns det icke, såvitt jag vet, någon motsvarande formel för att betinga sig delad ansvarighet, utan därvidlag kan det befaras, att i de särskilda fallen väljas formuleringar, som äro mångtydiga eller eljest otillfredsställande. På sin höjd tror jag att den allmänna meningen skulle kunna vara med om en solidarisk ansvarighet, som är subsidiär, på samma sätt som stadgas i andra stycket av andra paragrafen, vilket avser regress mellan flera medgäldenärer, så att var och en av dem, som iklätt sig en gemensam förbindelse, skulle svara först och främst för sin andel och vidare också vad på honom belöper i den andel, som i fall av annan gäldenärs insolvens eller dylikt icke kan utgå.

I samma andra paragraf är det i övrigt rätt tvivelaktigt, synes det mig, om i sådana fall, där man erkänner den primärt solidariska ansvarigheten, denna skall göras gällande med hela sin tyngd mot den, som borgenären behagar utvälja, medan det däremot sedan, i motsats mot gällande rätt, inträder en visserligen solidarisk, men allenast subsidiärt solidarisk ansvarighet.

Jag förstår emellertid mycket väl, att det icke skulle tjäna någonting till att framställa något yrkande i vare sig den ena eller den andra av nu antydda riktningar. Men den reservation, som är fogad vid andra paragrafen och som överensstämmer med Kungl. Maj:ts proposition, är åtminstone ett steg i den efter mitt förmenande rätta riktningen, då den mildrar regeln om den pri-

Lagförslag om skuldebrev m. m. (Forts.)

märt solidariska ansvarigheten, nämligen genom att medgiva undantag icke blott på grund av uttryckligt förbehåll, utan även i sådana fall, då delning av ansvarigheten eljest kan anses förbehållen.

Jag kommer därför, herr talman, att vid andra paragrafens föredragande yrka bifall till den vid denna paragraf fogade reservationen.

Häri instämde herr *Björnsson*.

Herr Åkerman: Herr talman! Blott några ord med anledning av det anförande, som hållits av herr Hammarskjöld.

Det är ju ganska naturligt, att det hos en och annan skall kunna väcka vissa betänkligheter, när man helt och hållet omkastar i denna paragraf vad som förut varit gällande rätt. Jag för min del anser emellertid, att den motivering, som här föreligger, är fullt uttömmande. Jag skall icke upprepa den.

Beträffande den lilla detalj, i vilken det föreligger en reservation och som rör själva formuleringen av paragrafen, ber jag att få framhålla att pluraliteten inom lagutskottet önskat den formulering, som nu föreligger i utskottets förslag, och det har varit därför att vi ansett det en smula egendomligt, att huvudsakligen med hänsyn till en blivande analogisk tillämpning utanför skuldebrevens område i denna paragraf välja en så svävande formulering, som lagberedningen föreslagit. Jag tror icke att det är lämpligt. Det väcker genast hos läsaren av lagen föreställningen — om jag så får uttrycka saken — av något trassel i fråga om utfärdandet av skuldebrev, när man skriver ett och menar ett annat. Det är naturligen inte att fatta så, men det ger i alla fall ett intryck av en viss svaghet, att man redan i andra paragrafen tummar på ordalagen, så att det ser ut, som om man inte riktigt ville göra gällande, att »vad jag skrivit, det haver jag skrivit».

Jag tror för min del, att lagutskottets formulering i detta avseende är att föredraga, och jag kommer, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Herr Henriksson: Herr talman! Då jag i utskottet anslutit mig till den lagtext, som utskottet föreslår, vill jag tillkännage, varför jag anser utskottets formulering vara den fördelaktigaste. Jag har sett saken på det sättet, att man i lagen icke skall använda några onödiga uttryck, som kunna vara ägnade att förvillra folk, när ansvarighetshandlingar komma till stånd. Enligt min mening är det bättre med en tydlig lag, som gör, att borgensmännen inte kunna taga fel på vad de skriva under. Detta gäller naturligtvis i högre grad än annars sådana personer, som i allmänhet icke äro vana att handskas med dylika handlingar. Såvitt jag förstod herr Hammarskjöld rätt, såg herr Hammarskjöld saken så, att man genom Kungl. Maj:ts förslag skulle kunna göra det lättare för en domstol att reglera tvister, som kunna uppkomma, på ett rättfärdigt sätt. Jag ser spörsmålet på ett något annat sätt. Jag anser den rakaste vägen vara den, som kan komma folk att vara mera försiktiga, när de sätta sitt namn på en sådan handling, det må vara en handling i en bank, där det alltid är fråga om solidarisk ansvarighet, eller någon handling överhuvud taget, där man går i borgen för det ena eller det andra.

Det kan bli så, att knepiga borgensmän kunna utnyttja lagtexten och tänka, att om det verkligen kommer att gälla, skola de nog veta att kunna krypa undan genom dessa liksom halva medgivanden, som Kungl. Maj:ts förslag erbjuder. Däremot är utskottets formulering så rakt på sak, att inga missförstånd kunna kommas åstad.

Att jag ställt mig på utskottets sida beror icke minst på att jag under

Lagförslag om skuldebrev m. m. (Forts.)

den tid, jag varit med, fått bevittna en process, som måste gå ända upp till högsta domstolen, innan den blev avgjord, och den berodde endast på ett sådant där svävande uttryck, som kommit med av ren obetänksamhet. Nu tror jag ju inte, att Kungl. Maj:ts förslag tillkommit av obetänksamhet, men det är ändå så, att den knepige borgensmannen har en möjlighet att taga sikte på denna paragraf för att, när det gäller, söka komma ifrån det hela. I det fall jag åberopat var det endast ett överflödigt ord, som gjorde att en sådan lång och tråkig och dyrbar process kom att drabba många personer.

Min mening är att med en tydlig lag avvärjer man processerna. Folk betänker sig mer än en gång innan man ger sig ut på den långa vägen genom instanserna till högsta domstolen, ty det är först där som dylika mål kunna avgöras.

Är det en tydlig lag, blir det bättre även i sådana fall, om vilka här talats, nämligen de analogiska fallen. Den tydliga lagen hjälper många och leder inte folk in i sådana besvärligheter eller rent av i fördärv, som man kan komma i genom att lagen inte är tydligt skriven. Den lilla av utskottet vidtagna förändringen är ju, som herr justitieministern nyss förklarar, ingenting som han hade någon anledning att fästa större avseende vid. För folket i bygderna kan det däremot bli till mycket gagn, om vi få den formulering, som utskotts-förslaget innebär.

Detta är min uppfattning och jag ber, herr talman, att få säga ifrån, att jag icke kunnat ändra min mening även då herr Hammarskjöld framfört betänkligheter från en annan synpunkt.

Efter härmed slutad överläggning godkändes den nu föredragna paragrafen.

2 §.

Första stycket i denna paragraf hade följande avfattning:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Är skuldebrev utfärdat av flere, *utan att delning av ansvarigheten kan anses förbehållen*, svare de en för alla och alla för en för vad förskrivet är.

Är skuldebrev utfärdat av flere *utan förbehåll om delad ansvarighet*, svare de en för alla och alla för en för vad förskrivet är.

Beträffande förevarande paragraf hade reservation anförts av herrar *Linnér* och *Anderson* i Hägelåkra, vilka på åberopade grunder tillstyrkt bifall till 2 § första stycket enligt dess lydelse i propositionen.

Herr Anderson, Erik: Herr talman! Jag har jämte landshövding *Linnér* avgivit en reservation till den nu föredragna paragrafen, och jag skall be att med några ord få yrka bifall till denna min reservation. Jag kunde i kort-het yrka bifall med den motivering, som här är anförd av landshövding *Hammarskjöld*, men jag skall tillägga några ord därutöver.

Herr *Henriksson* framhöll i sitt yttrande, att lagarna skola vara tydliga, så att vi inte kunna taga miste på dem, och han uppehöll sig därvid särskilt vid borgensförbindelser på lånehandlingar. Därtill vill jag säga, att det icke finns några skilda meningar mellan oss reservanter och utskottsmajoriteten med avseende på borgensförbindelser. De avhandlas i handelsbalken 10 kap. 11 §, och därvidlag äro vi fullkomligt eniga. Här gäller det helt och hållet andra saker.

Jag vill då först och främst framhålla, att rent sakligt sett har med avseende på de egentliga skuldebreven ingen större förändring skett i förhål-

Lagförslag om skuldebrev m. m. (Forts.)

lande till vad som nu är gällande rätt. I närvarande stund är det så, att solidaritet inträder först när det är inskrivet i borgensförbindelsen eller i den handling, som vederbörande skriver under, och i den nya lagen är det så, att solidaritet inträder när ingenting är nämnt om någon sådan. Om man alltså inte vill ikläda sig solidariskt ansvar, skall det vara särskilt omnämnt i den handling, man underskriver, att den icke gäller solidariskt. Det gör emellertid, att det icke blir endast beträffande lånehandlingar, skuldförbindelser till bank och skuldförbindelser man och man emellan, som detta blir gällande, utan det kommer att omspanna alla möjliga fall, där minst två personer skriva på en handling, i vilken det förekommer ansvar. Det kan förorsaka många svårigheter, och mången, som inte tänkt sig in i vad han skriver under, kan fastna för ett solidariskt ansvar, även om han icke avsett att ikläda sig sådant.

Nu har i den kungl. propositionen gjorts en liten uppmjukning, som gör det möjligt för en domstol att i alltför barocka fall vidtaga en lindring och skydda den, som av oförstånd eller av annan orsak skrivit en solidarisk förbindelse. Jag anser en sådan möjlighet vara av ofantligt stort värde. Emellertid har utskottet strukit denna lilla uppmjukning och vidtagit en ganska hård skärpning — den ser ganska oskyldig ut, men jag försäkrar, att det är en hård skärpning, som utskottsmajoritetens förslag innebär, och den vill jag för min del inte vara med om.

Jag skall, herr talman, icke utförligare yttra mig i ämnet, utan jag yrkar med avseende på andra paragrafen avslag på utskottets förslag och bifall till den kungl. propositionen.

I detta anförande instämde herr *Svenson, Ernst*.

Herr Hammarskjöld: Herr talman! Som jag förut har tillkännagivit, yrkar jag bifall till reservationen i fråga om 2 §, d. v. s. till Kungl. Maj:ts förslag, i vad angår första punkten.

Jag skall icke återupprepa eller försöka att vidare utveckla vad jag förut sagt, utan vill endast tillägga det, att när man här åberopar sig på det önskvärda i klarhet och rättssäkerhet, förbiser man vad jag försökte antyda i mitt första anförande, nämligen att det icke finns någon allmänt känd och vedertagen formel för att betinga sig delad ansvarighet och att det därför är fara värt, att det skall förekomma många olika, mer eller mindre tillfälliga och godtyckliga formuleringar, vilka i sin ordning komma att ge anledning till lika mycket tvistigheter som någonsin Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Åkerman: Under åberopande av vad jag förut anfört yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Klefbeck: Jag vet inte, herr talman, om jag egentligen behöver säga någonting, men jag bör kanske ange skälen för den ståndpunkt utskottet intagit.

Det är ju så, att vad själva skuldebrevsområdet beträffar, ha egentligen icke några invändningar gjorts mot den ändring av 2 §, som vi ha tagit oss friheten att föreslå, utan vi tro, att utskottets förslag både överensstämmer med vad som har varit allmänt bruk och tillfredsställer känslan för vad som är rättfärdigt och rätt. Men svårigheter framkomma, när man kommer in på de s. k. analogierna. Det är ju så, som herr statsrådet anförde i början av debatten, att en hel del av de förhållanden, som motsvara de i denna lag reglerade, icke äro reglerade på en del närgränsande områden av vår rätt. Då är det

Lagförslag om skuldebrev m. m. (Forts.)

klart, att de bestämmelser, som antagas på detta område, komma att bli av en viss betydelse, när tvister på angränsande områden skola avgöras av domstolarna. Och det är i fråga om de där senare fallen, de s. k. analogifallen, som man framställt en del betänkligheter.

Utskottet föreslår nu, att solidarisk ansvarighet skall inträda, för såvitt icke förbehåll göres om delat ansvar. Herr Hammarskjöld säger nu, att eftersom det inte finns något formulär, som gäller för dem, som blott skola åtaga sig delat ansvar, blir det svårt för dem att skriva en dylik förbindelse på sådant sätt, att den står sig inför rätta. Men det förefaller ju inte vara så förfärligt konstigt att ge uttryck åt den avsikten, att man inte vill ikläda sig solidariskt ansvar, utan blott delat ansvar.

Man säger vidare, att när det gäller sådana analogifall, där intet förbehåll gjorts, skulle solidariskt ansvar komma att utkrävas i flera fall enligt utskottets förslag än enligt Kungl. Maj:ts förslag, ty enligt propositionen kan en friare prövning av omständigheterna äga rum än enligt utskottets förslag. Men frågan är ändå, om vi, därför att en lagparagraf vid analogisk användning på närgränsande områden kan ge möjlighet till litet friare prövning, skola tumma på formuleringen av själva huvudstadgandet, i detta fall skuldebrevslagen, i fråga om vilken, såvitt jag vet, ingen på allvar gjort någon invändning gällande mot den av utskottet föreslagna formuleringen. Och vi mena, att just i fråga om skuldebreven bör det tydligt utsägas, att om det skall vara delat ansvar, så skall förbehåll göras därom, så att inte frågan om ansvarigheten behöver bli beroende av domstols avgörande.

Det är på dessa grunder vi ha vågat oss på att föreslå denna lilla enkla ändring i Kungl. Maj:ts förslag, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr **Henriksson**: Rejala borgensmän ha säkerligen aldrig någon annan tanke än att de skola stå för vad som skrives i den handling de ha under-tecknat. Det har mig veterligen inte hänt, att inte sådana, när någon av dem drabbats av olycka och kommit på obestånd — det må ha skett på det ena eller andra sättet — var och en i sin stad vetat med sig, att de dela ansvaret, och så länge de haft förmågan att klara sin andel alltid handlat därefter.

Nu säga reservanterna, att genom den mildare form, som Kungl. Maj:ts förslag har jämfört med utskottets förslag, skulle domstolarna kunna bättre anpassa sig efter omständigheterna i de olika fallen och företaga jämkningar. Jag kan aldrig tänka mig annat än att domstolarna måste hålla sig till den handling jag har underskrivit, och är handlingen otydligt formulerad, vet man inte var det stannar. Då får man kanske inte besked, förrän man kommit upp i högsta instans. Är handlingen däremot så avfattad, att det inte kan tvistas om dess innebörd, blir målet fort avgjort, ty då kan domstolen enligt min mening inte göra några som helst jämkningar i de bestämmelser, som jag själv en gång ansett vara riktiga.

Jag upprepar återigen, att jag vill ha paragrafen så tydlig, för att man skall kunna undvika processer om sådana saker. Jag kan såsom lekman på detta område inte tänka mig annat än att när lagen är klart och tydligt formulerad, så bjuder försiktigheten varje människa att inte skriva under en handling, genom vilken man på det sättet kan råka illa ut, utan att man från början vetat om risken. Då kommer folk att vända sig till en jurist eller någon annan, som är kunnig i sådana ting, för att få det hela klarlagt, innan man sätter sitt namn under förbindelsen. Det är min syn på denna fråga, och jag har inte blivit övertygad om att det skulle innebära en förbättring, att

Lagförslag om skuldebrev m. m. (Forts.)

man låter innebörden av paragrafen löpa ut i det ovissa genom att använda uttryck, vilkas tolkning kan bli föremål för jämkningar.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt föregående yrkande.

Herr Velander: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att påpeka den inkonsekvens, som enligt mitt förmenande skulle komma att föreligga, därest kammaren följer reservanternas beträffande 2 § och samtidigt godkänner de förslag, som inrymmas i utskottets utlåtande i övrigt.

Det förhåller sig nämligen så, att den enligt propositionen föreslagna och av utskottet förordade formuleringen av 10 kap. 11 § handelsbalken, som vi sedan komma att behandla och som reglerar betalningsansvaret olika löftesmän emellan, är alldeles densamma som den utskottsmajoriteten här stannat för. Om alltså reservanternas ståndpunkt godkännes beträffande nu ifrågasvarande paragraf, skulle man vid en analog lagtillämpning utom skuldebrevsområdet ha att hålla sig till två olika formuleringar, den ena uttryckt i 2 § skuldebrevslagen och den andra i 10 kap. 11 § handelsbalken. Detta kan, synes det mig, inte vara lämpligt, utan bör man givetvis eftersträva en sammanfallande formulering av dessa båda stadganden.

Jag vill också säga, att med ett godkännande av utskottets förslag beträffande 2 § kommer denna att få enahanda lydelse som motsvarande bestämmelse i de norska och danska lagförslagen; och jag utgår ifrån att det med hänsyn till de intima relationer, som existera mellan de andra skandinaviska länderna och oss, är av vikt att man på detta avsnitt av förmögenhetsrättens område erhåller likartade bestämmelser.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i den förevarande punkten.

Herr Lindhagen: På samma gång som jag är särdeles tillfredsställd med 8 § i detta förslag, har jag däremot ställt mig något tveksam i detta fall. Efter att ha hört de skäl, som senast anförts, inte minst av den siste talaren, och i synnerhet när vi nu fått veta, att en enhetlig skandinavisk lagstiftning i detta fall endast uppnås om utskottets förslag bifalles, försvinner all tvekan hos mig, herr talman.

Det är ju ock nödvändigt, att lagen är klart formulerad och inte ger tillfälle till onödiga processer, som endast syfta till att på omvägar och med stöd av en dunkel lagformulering komma fram till ett resultat, som lätt kan innebära en oriktig tillämpning av lagens verkliga mening.

Jag ber därför, herr talman, att nu få obetingat ansluta mig till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare på paragrafens godkännande med den ändring, som angivits i den av herrar Linnér och Anderson i Hägelåkra därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Anderson, Erik*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 2 § av första lagutskottets i utlåtande nr 14 framställda förslag till lag om skuldebrev, röstar

Ja;

Lagförslag om skuldebrev m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den ändring, som angivits i den av herrar Linnér och Anderson i Hägelåkra därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för japropositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för japropositionen.

3—5 §§.

Godkändes.

6 §.

Denna paragraf var så lydande:

*(i Kungl. Maj:ts förslag:)**(i utskottets förslag:)*

Är i skuldebrev ränta utfäst, skall den, där betalningstiden försittes, utgå efter enahanda grund som före förfallodagen.

Är ränta ej utfäst, gälle i fråga om skyldighet att den giva vad i 9 kap. 10 § handelsbalken sägs.

Har borgenären av dröjsmål med betalningen haft särskild skada, vilken ej skall anses ersatt genom räntan, njute han därför ersättning såsom för annan skada.

Enligt en vid paragrafen avgiven reservation hade herrar *Linnér, Velandér, Löfgren, Otto Wangson* och *Hillgård* ansett, att paragrafen bort behållas med den i propositionen föreslagna lydelsen.

Herr Löfgren: Herr talman! I denna paragraf har utskottets majoritet förordat en strykning av tredje punkten i lagförslaget, där den principen kommit till uttryck, att en borgenär vid dröjsmål från galdenärens sida med erläggandet av betalning, skall, när förhållandena äro sådana, att han efter allmänna skadeståndsregler skulle ha rätt till särskild ersättning, utöver räntan, erhålla ersättning för sådan särskild skada. Reservanterna anse däremot, att denna princip bör, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, få komma till uttryck i lagtexten. Emellertid föreligger här det sällsynta fallet, att utskottets majoritet och reservanterna egentligen äro eniga i själva sakfrågan. De ha gått isär allenast i fråga om intagandet i lagtexten av den princip, som jag nyss talade om. Majoriteten och reservanterna äro sålunda eniga om att ersättning för sådan särskild skada, som här är i fråga, kan vara berättigad. Och lika eniga äro vi om att man får iakttaga stor försiktighet, när det gäller att i ett dylikt fall ge borgenären rätt att få ut någon ersättning utöver förbindelsens eget innehåll. Vi ha därför på båda sidorna uttalat en varning mot att vara alltför generös i beviljandet av dylik ersättning. I det fallet ha vi haft viss anledning att betona önskvärheten av försiktighet, eftersom åtminstone de flesta av oss ha ansett, att både lagberedningen och ett par ledamöter i lagrådet liksom givit på hand, att särskild skadeersättning i mycket vid ut-

Lagförslag om skuldebrev m. m. (Forts.)

sträckning skulle kunna komma i fråga. Men då det nu är så, att frågan, om en borgenär överhuvud taget skall kunna få särskilt skadestånd i vissa fall, tidigare varit omtvistad, ehuru denna rätt numera kan sägas vara i praxis principiellt erkänd, frågar man sig, om det inte, när man skall skriva en ny lag, är lämpligt att också ge ett uttryck för denna princip i själva lagen. För den åsikten ha vi reservanter stannat så mycket hellre som samma bestämmelser förekomma i de förslag, som blivit framlagda i de övriga nordiska länderna. Att helt gå förbi en fråga, som varit så pass mycket diskuterad, ha vi inte ansett vara tillrådligt.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag, d. v. s. till den kungl. propositionen i denna punkt.

Herr Åkerman: Herr talman! Nu börjar det bli fara på färde, ty alla juristerna i utskottet utom jag ha förenat sig om reservationen. Här kan man alltså säga, att denna gång är det en strid mellan det försiktiga sunda bondförståndet och juridiken.

Vi, som tillhöra utskottets pluralitet, ha ansett, att försiktigheten bjuder, att man inte nu försöker knäcka den ytterst svåra fråga, som här föreligger. Man kan ju undra också, varför det skall vara mera nödvändigt att göra det i detta fall än när det gäller åtskilliga andra kontraktsförhållanden, där man har rätt sig utan några sådana skadestandsbestämmelser. Man har på vår sida menat, att det skulle vara bättre, om denna fråga bleve knäckt i ett större sammanhang. Den dag kommer väl, då man tar sig för att skriva en verkligt utförlig lag om skadestandsförhållandena i kontraktsfrågor, och då kunde det ju vara tid att taga upp även denna sak. Tills vidare får man nöja sig med den praxis och den teori, som finns.

Jag vill emellertid också säga det, att vi inte varit riktigt glada åt den formulering, som propositionen har på denna punkt. Inte så, att vi tro oss om att kunna göra en bättre, visst inte, men formuleringen är inte riktigt lyckad. Och det framgår också av lagrådets yttrande, i vilket, som herrarna finna, två ledamöter föreslagit en annan formulering, som emellertid skulle inrymma en ändå vidsträcktare rätt till skadestånd än vad den föreliggande texten medger. Det är naturligtvis svårt att uttrycka sig så, att det blir fullt tydligt vad man menar — det erkänner jag gärna — men om herrarna bara tänka på att ett sådant litet ord som »särskilt», vilket står i den förelagda texten, spelar en så stor roll, som det verkligen gör, tror jag ni skulle bli betänksamma.

Det är nog klokast att låta denna fråga anstå för den här gången. Ingen olycka är därmed skedd. Jag undrar också, om inte alla fått ett intryck av att sådan paragrafen föreligger i lagberedningens förslag och i propositionen andas den en viss hårdhet, i det att man här säger ifrån, att man skall klämma ut av borgenären allt intill sista skärven. Jag tycker det är tråkigt att behöva säga det, när man vet, att praxis mer och mer utvecklar sig i den riktningen.

Det är också att märka — jag skall återvända ett ögonblick till det remarkabla ordet »särskilt» — att två av lagrådets ledamöter påpeka, att om man låter detta ord stå kvar, uteblir skadestandsrätten i ett sådant fall som det, att en borgenär, vilken inte får sin ränta på den utsatta tiden, för att förekomma förlust, t. ex. genom en exekutiv auktion, lånar upp pengar till högre ränta. Om herrarna se efter i lagrådets motivering, finna ni, att i ett sådant fall kan inträffa, att mannen, som gör så gott han kan för att förebygga en malör genom att låna upp pengar till högre ränta, inte blir ersatt för det med något skadestånd, utan själv får stå för den utgiften. Jag vill visst inte på något sätt bråka om huruvida detta kan vara riktigt eller ej, men jag vill ba-

Lagförslag om skuldebrev m. m. (Forts.)

ra påvisa, att saken inte är riktigt klarlagd. Vi böra därför låta tiden gå något, och så få vi se vad som bör göras, när vi komma längre fram i lagstiftningsarbetet, åt den mera omfattande frågan om skadeståndsplikt i allmänhet.

Denna kammare brukar ju vara betänksam, och jag hoppas därför, att kammaren stöder den mera folkliga åskådning, som gjort sig gällande inom utskottets majoritet. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Löfgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 6 § av första lagutskottets i utlåtande nr 14 framställda förslag till lag om skuldebrev, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 47.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Aterstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

De övriga av utskottet tillstyrkta lagförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i avseende å lagförslagen.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr statsrådet *Schlyter* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 41, angående avgivande av förnyad förklaring i enlighet med bestämmelserna i art. 36, andra stycket, av stadgan för den fasta mellanfolkliga domstolen;

nr 97, angående anvisande av medel till förbättring av förlägningsförhållandena å Järvafältet;

nr 101, angående statsverkets övertagande av staden Skövdes förpliktelser beträffande vissa befattningshavare, vilka vid rådhusrättens i staden upphörande komma att indragas, m. m.;

nr 102, angående rätt för löjtnanten vid fortifikationen A. Nyblom att tillgodoräkna sig viss tjänstetid för placering i löneklass;

nr 104, angående beräkningen i vissa fall av pension åt lärarinna med delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt; samt

nr 105, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 § sista stycket förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg och tillfällig löneförbättring åt biskopen i Härnösands stift Torsten Bohlin; och nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om upphävande av den s. k. Åkarpslagen.

I två inom andra kammaren väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 100 av herr *Olsson* i Stockholm m. fl. och nr 153 av herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå, vilka motioner behandlats av första lagutskottet, hade framställts yrkanden om upphävande av den s. k. Åkarpslagen.

Om upphävande av den s. k. Åkarpslagen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Åkerman*, *Klefbeck* och *Otto Wangson*, fru *Östlund* samt herrar *Lindberg* i Umeå och *Berg*, vilka under åberopande av de skäl, som anförts i den av herr *Åkerman* m. fl. vid utskottets utlåtande i frågan år 1933 fogade reservationen, hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte för sin del antaga följande förslag till

L a g

angående ändrad lydelse av 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen.

Härigenom förordnas, att 22 och 24 §§ i 15 kap. strafflagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

22 §.

Tvingar någon, utan laga rätt, eller med missbruk av sin rätt, genom våld eller hot, annan att något göra, tåla eller underlåta, straffes högst med straffarbete i två år, i de fall, där gärningen ej med svårare straff särskilt belagd är.

Om upphävande av den s. k. Åkarpslagen. (Forts.)

24 §.

Brott, som i 22 § sagt är, må ej åtalas av allmän åklagare, där ej målsägande det till sådant åtal angiver; ej heller må brott, som i 23 § sägs, åtalas av annan än målsägande.

Denna lag träder i kraft tio dagar efter den dag, då densamma, enligt därå meddelad uppgift, utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Herr Åkerman: Jag ber att få yrka bifall till den av mig med flera avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Velande: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets i föreliggande utlåtande gjorda hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion angående viss ändring av de för aktiebolag och bankföretag gällande bokföringsföreskrifterna, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om påskyndat avskrivande av prästerskapets tionde.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om påskyndat avskrivande av prästerskapets till statsverket indragna tionde.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 479, hade herr *K. A. Westman* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta, att tionde och andra fastighetsavgifter, som indragits till statsverket enligt lagen den 9 december 1910 om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför, skulle avskrivas i den ordning, att vad som därav icke den 30 april 1937 förfallit till betalning skulle omedelbart avskrivas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Johansson* i Bro och *Verner Andersson*, vilka av angivna orsaker ansett, att utskottet borde hemställa, att riksdagen måtte bifalla motionen.

Herr Andersson, Verner: Herr talman! Då jag anslutit mig till en vid detta utlåtande fogad reservation, skall jag be att få med några ord angiva skälen härtill. Jag skall då först be att få belysa några data i tiondepliktens historia för att därmed ställa denna fråga mot den bakgrund, mot vilken den efter mitt förmenande bör ses.

Prästtionden är en pålaga, vars uppkomst får sökas ända bort i medeltiden. Redan år 1080 står tionden omnämnd i ett brev från påven Gregorius VII, och i våra landskapslagar från 1200-talet är tionden en erkänd pålaga. Av

Om påskyndat avskrivande av prästerskapets tionde. (Forts.)

helt naturliga skäl kom tiondeplikten från början att så gott som uteslutande påvila jordbruket. Det fanns nämligen på den tiden inga andra näringar och inga andra skatteobjekt, och följaktligen blev det markens gröda och ladugårdens avkastning, som fingo utgöra huvudparten av denna tionde. Genom de framsteg, jordbruket under århundraden gjorde, kom värdet av tionden i hög grad att stegas, och detta bidrog i sin mån till en tilltagande rikedom inom kyrkan på den katolska tiden. Man får en föreställning härom, då man finner, att vår store rikshushållare Gustav Vasa genom Västerås recess kunde indraga två tredjedelar av kyrkotionden till kronan, men ändå kunde den återstående tredjedelen räcka till för den uppgift, i huvudsak prästerskapets avlöning, för vilken den ursprungligen var avsedd. Jag vill i detta sammanhang erinra om, att denna kronotionde, som genom sagda åtgärd tillskappades, blev avskaffad i och genom grundskatternas avskrivning.

Prästtioden hade ursprungligen utgått i naturapersedlar men kom så småningom att utgöras i kontanta medel. På grund av de lönekonventioner, som blevo följden av 1862 års lönerogering för prästerskapet, blev tionden in natura helt avskaffad, och persedlarna blevo efter vissa grunder omräknade i penningar.

Nästa betydelsefulla etapp i prästtiodens historia inträffade år 1910 i och med den då genomförda regleringen av prästerskapets avlöning. Bland annat beslöts då, att tionden skulle indragas till statsverket och under en tjuugoårig övergångstid avskrivas. Samtidigt beslöts, att prästerskapets avlöning skulle utgöras efter samma grunder, som gälla för kommunalutskylder i allmänhet, och på kommunaldebetsedlarna påfördes de skattskyldiga uttaxering såväl för prästerskapets avlöning som för andra kyrkliga ändamål. Detta kom att leda till att de tiondepliktiga fastigheterna fingo dels utgöra kommunal utdebitering för kyrkliga ändamål i enlighet med det nya skattesystemet, dels och samtidigt erläggas den återstående tionden under övergångstiden. Tiondeavgifterna under nämnda tid uppgingo till betydande belopp, eller till icke mindre än 35 miljoner kronor. Man kan med skäl göra sig frågan, huruvida det var riktigt att gå till väga på detta sätt, ty förfarandet måste ju obestriddigen anses innebära en dubbelbeskattning av de tiondepliktiga fastigheterna. Man var ju också på sin tid mycket betänksam mot denna anordning. Vid denna frågas behandling ett par år tidigare hade departementschefen anfört följande: »Dessa tiondeavgifter såsom kvarlevor från en förfluten tid vila på beskattningsgrunder, som icke stå tillsammans med vår tids uppfattning av en rättvis och jämn fördelning av de skyldigheter, staten måste utkräva. Därför kan man icke annat än finna det med såväl statens som med de enskildas intresse mest förenligt, att berörda skatteform snarast möjligt avlägsnas ur skattesystemet.» Man hade alltså redan 1908 en sådan uppfattning av frågan, men alltjämt ha vi att dragas med denna medeltida kvarleva av utskylder.

Tid efter annan ha också sedan 1910 krav framkommit på en påskyndad eller omedelbar avskrivning av dessa återstående tiondeavgifter. 1932 avlät riksdagen en skrivelse i ämnet, däri bland annat begärdes, »att Kungl. Maj:t så snart förhållandena det medgiva för riksdagen måtte framlägga förslag om påskyndat avskrivande av prästerskapets till statsverket indragna tionde». Med anledning av denna skrivelse infordrades yttranden från olika myndigheter. Av dessa yttranden framgår, att överståthållarämbetet jämte fjorton länsstyrelser tillstyrkt omedelbar avskrivning och som skäl härför bland annat påpekat, att dessa avgifter obestriddigen utgöra en dubbelbeskattning av de tiondepliktiga fastigheterna. En länsstyrelse har framhållit, att landsbygden, där de tiondepliktiga fastigheterna till övervägande grad äro belägna,

Om påskyndat avskrivande av prästerskapets tionde. (Forts.)
fått i långt större utsträckning än städerna bidraga till åstadkommandet av kyrkofonden, vilken tillskapades år 1910. En länsstyrelse framhåller, att arbetet med denna skatteposts debitering och indrivning är ganska omfattande och att de inflytande skattebeloppen ej stode i proportion härtill. Endast tre länsstyrelsens yttranden gå i avstyrkande riktning, och som skäl härför anföras i huvudsak statsfinansiella synpunkter.

Nu har i föreliggande motion yrkats, att dessa återstående tiondeavgifter skulle från och med den 30 april 1937 helt avskrivnas, och till stöd för detta yrkande ha anförts de skäl, jag redan antytt. Även har framhållits, att i en del pastorat har denna tiondeplikt redan upphört, och det förefaller då desto mera orättvist, att tionden skall utgå i de övriga. Det förhåller sig nämligen så, att avskrivningsperioden inträder vid olika tidpunkt i olika pastorat, då avskrivning nämligen först börjar, när den nya löneregleringen genomförts i pastoratet. Följaktligen har redan nu i en del pastorat avskrivning skett av tionden.

Emellertid har utskottet förklarat, att det icke kan gå med på det förslag, som framställs i motionen, och jag skall då hålla utskottet räkning för att utskottet icke anfört några som helst sakskalet för sitt avslagsyrkande. Man kan ju också förstå, att några sådana torde det vara ganska svårt att uppbbringa. Utskottet har följt gamla traditioner i denna fråga och åberopat statsfinansiella synpunkter. Men samtidigt som utskottet talar om att ett bifall till motionen skulle medföra en så betydlig minskning av statsverkets inkomster, att utskottet, även om det statsfinansiella läget för tillfället ter sig något ljusare, icke anser sig kunna tillstyrka bifall, har finansministern i årets statsverksproposition på grund av statsfinansernas goda tillstånd föreslagit en skattesänkning, uppgående till 20 miljoner kronor. Alltså har man råd att sänka den enligt moderna skatteprinciper utgående beskattningen med denna stora summa, men man har inte ansett det vara möjligt att ur skattesystemet avföra denna från medeltiden härstammande pålaga, vars totalbelopp för de återstående åren uppgår till 2,800,000 kronor, fördelat på 7 år, alltså i genomsnitt 400,000 kronor per år. Jag tycker, att några kommentarer till utskottets uttalande knappast kunna vara erforderliga.

Herr talman! Jag har en stark känsla av hur sakligt och rättsligt välgrundade de krav äro, som framställas i denna motion, och det kan inte uppletas några som helst sakliga skäl för att man skulle motsätta sig en omedelbar avskrivning ur skattesystemet av denna medeltida pålaga. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr Åkerman: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Jag kan gärna ge den ärade reservanten rätt i hela hans uppfattning av denna fråga, men det är dock så, att man kan vara rik i dag, och det kan se illa ut snart nog sedan. Det veta vi ingenting om. Därför har utskottet inte vågat lita på att dessa härliga tider skola hålla sig utan sagt som förut, att vi ställa oss betänksamma, och därför yrkat avslag på framställningen.

Herr Lindhagen: I denna jordfråga råder enighet mellan utskottet och motionären därom, att det här gäller en gammal medeltidsskatt, som rätteligen måste avskrivnas och som man också börjat avskrivna. Men man är rädd för stormakternas upprustning med mera sådant, kan jag tro, och kanske ett nytt världskrigs ekonomiska påfrestning även för oss. Därför skall denna orättvisa tillsvidare bestå. Då frågar jag utskottets ordförande: när skola dessa jordinnehavare få sin rätt?

Det var en gammal princip redan under liberalismens tid, som hette: »rätt

Om påskyndat avskrivande av prästerskapets tionde. (Forts.)

åt alla, orätt åt ingen». Varför skall man gå ifrån den rätten, då man är klar på att det är en rätt? Jag har svårt att förlika mig med den saken, och när nu skatten i alla fall kan nedsättas med 20 miljoner kronor, som det sades, och avskrivningen av tionden skulle kunna fördelas på 7 år med 400,000 om året, vore det väl en lämplig kompromiss att man nu beslöt en sådan avskrivning. Om sedan de olyckor inträffa, som utskottet förutsätter, så få vi punga ut med ofantligt mycket större belopp i alla fall för alla möjliga äventyrligheter.

Jag, herr talman, kan inte annat än rösta för bifall till reservationen.

Herr Klefbeck: Den ärade reservanten gjorde sig mycket besvär med att framhålla, hur orimlig, medeltidsaktig och orättvis denna beskattning är, och herr Lindhagen har understrukt detta i sitt anförande. Inom utskottet rådde heller ingen annan mening, utan vi stå på precis samma ståndpunkt och ha gett uttryck åt denna ståndpunkt redan 1932, då för övrigt riksdagen på utskottets hemställan uttalade sig för att en avskrivning av den här gammalmodiga skatten skulle ske så snart som möjligt. Principen ha vi sålunda redan uttalat oss för, och det är det enda vi såsom lagutskott kunna ge oss in på. De ekonomiska konsekvenserna behandla ju inte vi inom vårt utskott. Vi ha blott hemställt till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t skall snarast möjligt framlägga förslag om avskrivning. Kammarkollegium och statskontoret ha instämt häri. Hela ärendet ligger alltså klarlagt från riksdagens sida.

Vad ekonomien beträffar, har ju finansministern i statsverkspropositionen i år under inkomstberäkningen tagit med avkomsten av den här skatten, och av denna anledning ha vi som lagutskott inte ansett oss kunna göra något uttalande om saker, som beröra beräkningen av statens inkomster och utgifter. Vi hålla emellertid fast vid själva principen och vidhålla vårt uttalande år 1932, att denna gammalmodiga skatt så snart som möjligt bör avskaffas.

Därför ha vi kommit till vårt avslagsyrkande och menat, att vi tjäna saken precis lika bra med det.

Herr Andersson, Verner: Herr talman! Då herr Klefbeck gör gällande, att utskottet inte kan gå in på några finansiella synpunkter eller yttra sig om frågans finansiella innebörd, vill jag erinra om vad utskottet säger i sitt uttalande, då det stöder sig just på den omständigheten, att det statsfinansiella läget för närvarande kanske inte medger en avskrivning på en gång av tionden. I den riktningen uttalar sig utskottet. Jag tycker, att det strider mot den i år föreslagna skattenedsättningen. Det är ju alldeles påtagligt, att det är denna synpunkt, denna tradition, som på utskottet inverkat långt kraftigare än några sakliga synpunkter.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1935 fattade beslut.

Genom en den 13 januari 1936 till riksdagen avlämnad proposition, nr 15, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade

Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, anhållit om riksdagens yttrande angående de i nämnda protokoll omförmälda, av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1935 vid dess nittonde sammanträde fattade besluten.

De ifrågavarande besluten utgjordes av förslag till fem konventioner samt en rekommendation, nämligen konventioner angående användande av kvinnor till arbete under jord i gruvor av alla slag, angående begränsning av arbetstiden i kolgruvor (reviderad 1935), angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan, angående upprättande av ett internationellt system för bevarande av rättigheter, grundade på invaliditets-, ålderdoms- och dödsfallsförsäkring, och angående förkortning av arbetstiden i buteljglasbruk samt rekommendation angående ungdomsarbetslösheten.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i sex särskilda, med 1—6 betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

*Konventions-
förslag ang.
arbetstiden i
kolgruvor.*

Punkten 2.

I fråga om förslaget till konvention angående begränsning av arbetstiden i kolgruvor hade föredragande departementschefen bland annat anfört, att departementschefen i princip vore av den uppfattningen, att Sverige borde biträda konventionen, men ansåge, att med ratifikationsfrågan tillsvidare borde anstå.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande proposition måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t meddela, att riksdagen, under hänvisning till vad utskottet härutinnan anfört, lika med föredragande departementschefen i princip vore av den uppfattningen, att Sverige borde biträda förslaget till konvention (nr 46) angående begränsning av arbetstiden i kolgruvor (reviderad 1935).

Beträffande förevarande konventionsförslag hade reservation avgivits av herrar *Frändén, Gustaf Tamm, P. Sandström, Skoglund* och *Sandström* i Sollefteå, vilka av angivna orsaker ansett, att utskottets yttrande angående berörda förslag bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande proposition måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t meddela, att riksdagen, under hänvisning till vad utskottet härutinnan anfört, för sin del icke hade något att erinra mot departementschefens förslag om uppskov med frågan om ratifikation av förslaget till konvention (nr 46) angående begränsning av arbetstiden i kolgruvor (reviderad 1935).

Herr Tamm, Gustaf: Herr talman! Denna konvention är givetvis inte av någon större ekonomisk betydelse för vårt land. Den gäller ju endast arbetet i kolgruvor, och som bekant finns här i landet endast ett företag, som bryter kol, nämligen Höganäs-Billesholms aktiebolag. Emellertid framhåller detta bolag följande:

»För brytningens ostörda fortgång vore det nödvändigt, att större variation av arbetstiden tillätes. Att fastställa en gräns för det antal arbetare, som finge

Konventionsförslag ang. arbetstiden i kolgruvor. (Forts.)

innefattas under rubriken kontinuerligt arbete, vore meningslöst och i fråga om mindre gruvor, t. ex. Skromberga, orimligt. En internationell lagstiftning, sådan som den ifrågasatta, skulle träffa den svenska stenkolsindustrien proportionsvis hårdare än den motsvarande utländska och framtinga ytterligare rationalisering.»

Denna konvention har ju såsom alla de övriga varit föremål för omprövning av delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet här i landet. Denna delegation har hört bland annat socialstyrelsen, kommerskollegium, bergmästaren i södra distriktet, svenska arbetsgivarförbundet, landsorganisationen och Höganäsbolaget. Dessa myndigheter och korporationer ha avstyrkt konventionen med undantag givetvis av landsorganisationen och dessutom av socialstyrelsen.

Delegationen har för egen del framhållit, att »det kunde synas tveksamt, om den ringa förkortning av arbetstiden — antagligen i regel en kvarts timme om dagen — som konventionens tillämpning skulle medföra, komme att bereda arbetarna fördelar, som kunde anses motivera de betänkliga olägenheter och risker, varför bolaget enligt vad bolaget i sitt yttrande anfört skulle ut sättas genom konventionens genomförande».

När man läst detta, förefaller det verkligen, som om den naturliga konsekvensen borde leda helt enkelt till rent avstyrkande av ratifikation. Men märkvärdigt nog har inte delegationen intagit den ståndpunkten utan säger, att »enligt delegationens förmenande måste emellertid från arbetarskyddets synpunkt även en mindre förkortning av gruvarbetarnas arbetstid tillmätas avsevärt värde», och av denna anledning tillstyrker delegationen ratifikation.

Man måste ju säga, att när man å ena sidan erkänner, att denna konvention skulle medföra så betydande olägenheter för den industri, som på detta område finnes inom landet, att den skulle framtinga en rationalisering med åtföljande arbetslöshet, och å andra sidan säger, att konventionen har oerhörd liten betydelse för arbetarna, så inbjuder verkligen den slutledning, till vilken denna delegation kommit, till en saklig kritik och en ganska stark sådan. Emellertid vill jag här inte inlåta mig på någon dylik kritik, och jag vill inte heller, herr talman, besvärna kammaren med att taga ställning till ett yrkande om bifall till vår reservation, detta särskilt med hänsyn till vad utskottet här framhåller och med hänsyn även till vad vederbörande departementschef sagt. Han yttrar nämligen, att med ratifikation bör anstå, tills åtminstone några av de kolproducerande länder vilkas produktion är av större betydelse för Sveriges kolimport ratificerat konventionen.

Då det alltså enligt dessa uttalanden förefaller, som om den tid är ganska avlägsen, då ratifikation kan förekomma, vill jag med anledning härav, herr talman, och med hänsyn till den goda säkerhetsventil, som jag anser ligga i utskottets uttalande, blott göra detta lilla anförande till protokollet, men jag har intet yrkande att framställa.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 3.

Beträffande förslaget till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan hade föredragande departementschefen bland annat uttalat, att han med hänvisning till konventionens karaktär av principuttalande och under erinran att framtida praktiska statsåtgärder till förverkligande av fyrtyotimmarsveckan krävde särskild prövning och särskilda beslut av de

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka.

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)
svenska statsmakterna, förordade, att den föreliggande principkonventionen av Sverige ratificerades.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t meddela, att riksdagen för sin del ansåge, att ratifikation av förslaget till konvention (nr 47) angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan icke borde äga rum.

Reservation hade avgivits av herrar *Linder, Sigfrid Hansson, Hagman, Hage, Olovson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken och *Hansson* i Trollhättan, vilka på åberopade grunder hemställt, att riksdagen beträffande förslaget till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t göra det uttalandet, att riksdagen för sin del anslöte sig till föredragande departementschefens i statsrådsprotokollet uttalade uppfattning, att förslaget till konvention (nr 47) angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan borde ratificeras.

Herr Forslund: Herr talman! Den nu föreliggande frågan är ju utomordentligt viktig, enär den gäller spørsmålet, huruvida det skall bli möjligt att medelst en begränsning av arbetstiden åstadkomma en bättre och rättvisare fördelning av arbetstillfällena, än man i allmänhet förmått genomföra under de senare åren. Både i vårt land och i utlandet gör sig den meningen gällande i vida kretsar, att detta är möjligt, ja, att det helt enkelt är nödvändigt, om man verkligen vill effektivt bekämpa arbetslösheten. Det är sant, att det ävenledes i vida kretsar råder en rakt motsatt uppfattning. I någon mån torde väl ståndpunktstagandet ha bestämts av den aktualitet, som frågan fått individuellt sett. Man bör icke förvåna sig över att de arbetslösa äro benägna att utan vidare acceptera arbetstidsförkortningen såsom kanske rent av det enda medlet att motarbeta den olycka, som de själva drabbats av. Det får kanske också anses vara ganska naturligt, om de, som åtnjuta förmånen att ha arbete — jag tänker nu närmast på arbetarna i vanlig mening — dela de arbetslösas uppfattning, och att de till och med äro beredda att bringa de offer, som en ur de arbetslösas synpunkt riktig fördelning av arbetstillfällena skulle kräva av dem. Solidaritetskänslan hos de organiserade arbetarna kan helt visst i detta sammanhang tillmätas stor betydelse.

För många av de arbetande ter sig för resten problemet så, att om det med en arbetstidsförkortning är möjligt att effektivt bekämpa arbetslösheten, då behöver det, när allt kommer omkring, för dem icke betyda något större offer i ekonomisk bemärkelse, även om det skulle visa sig omöjligt att helt eller delvis kompensera förkortningen medelst löner regleringar. Det förhåller sig nämligen så, att de arbetande ofta måste fullgöra mycket pressande försörjningsplikter gent emot arbetslösa anhöriga. Föräldrarnas kanske relativt goda ekonomiska standard är i många fall otillfredsställande på grund av att de vuxna barnen icke kunna beredas tillfälle att försörja sig själva. Och det gives många exempel på att förhållandena gestalta sig på liknande sätt för dem, som måste övertaga försörjningsplikten av arbetslös, men arbetsför fader eller moder. För denna kategori av arbetande skulle väl en arbetstidsförkortning, även om den icke omedelbart leder till en justering av lönerna uppåt, i allmänhet icke åstadkomma en försämring av den ekonomiska standarden men medföra en i hög grad önskvärd psykisk avspänning.

Det torde emellertid icke uteslutande vara bland arbetare i vanlig mening och andra arbetstagare som tanken på en arbetstidsförkortning i arbetslöshetsbekämpande syfte funnit näring. Även bland folk, som anses sitta inne med bättre ekonomiskt förstånd och bättre tekniska insikter än man på visst

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

håll är benägen att tillskriva arbetare eller med dem jämställda har under de senaste åren förmärkts en stark opinion till förmån för kravet på arbetstidsförkortning i nu antydda syfte. Man kan i detta avseende peka på Förenta staterna, där man särskilt har brottats med detta problem. Jag känner inte förhållandena där så noga, att jag vill dra några bestämda slutsatser, men jag vill konstatera frågans högaktualitet i en sådan stor stat.

Den föreliggande kungl. propositionen torde kunna karakteriseras som ett mycket blygsamt försök att fästa uppmärksamheten på arbetstidsproblemet sammanhang med arbetslöshetsproblemet. I propositionen förordas ratificering av det vid fjolårets internationella arbetskonferens antagna förslaget till en principkonvention angående fyrtio timmars arbetsvecka. Detta konventionsförslag är ett märkligt dokument. Syftet med detsamma är ju att förmå riksdagarna och regeringarna att deklarerat sin villighet att medverka till en arbetstidsreform, som kan göra det möjligt att bekämpa den redan befintliga arbetslösheten och förebygga ny sådan. I ingressen till det korta aktstycket uttalas, att arbetslösheten tagit sådan omfattning och erhållit sådan varaktighet, att det för närvarande i världen finns många miljoner arbetare, utsatta för elände och umbäranden, för vilket tillstånd de icke själva bära ansvaret och varifrån de rättvisligen kunna göra anspråk på att bli befriade. Det heter vidare, att det är önskvärt, att arbetarna såvitt möjligt beredas tillfälle få del av de förmåner, som härflyta ur den snabba tekniska utveckling, vilken kännetecknar den moderna industrien, och slutligen att det i enlighet med resolutioner, som antagits av internationella arbetskonferensen vid dess adertonde och nittonde sammanträden, är oundgängligt att göra en ansträngning för att i möjligaste mån förkorta arbetstiden inom alla slag av sysselsättning.

I anslutning till detta uttalande skall varje medlem av internationella arbetsorganisationen, som ratificerar konventionen, förklara sig gilla principen om fyrtiotimmarsveckan, tillämpad på sådant sätt, att den icke medför sänkning av arbetarnas levnadsnivå. Man skall vidta eller främja åtgärder som kunna anses ägnade att leda till detta mål, och man skall förbinda sig att i enlighet med detaljföreskrifter, som må kunna meddelas i särskilda konventioner, vilka ratificerats av medlemmen, tillämpa nämnda princip på olika slag av sysselsättning.

I en samtidigt av arbetskonferensen antagen resolution ha regeringarna anmodats vidtaga lämpliga anordningar till säkerställande, att varje anpassning av lönerna såvitt möjligt sker medelst direkta förhandlingar mellan vederbörande arbetsgivare- och arbetarorganisationer, samt vidare att efter samråd med vederbörande arbetsgivare- och arbetarorganisationer vidtaga eller främja lämpliga anordningar, som, ifall överenskommelse mellan parterna ej kan erås, möjliggöra för den ena eller andra parten att hänskjuta tvisten till organ, som äga befogenhet att behandla lönefrågor.

Socialministern har i propositionen särskilt fäst uppmärksamheten vid att ratificering av konventionen innebär ett gillande av principdeklarationen. Men beträffande principens tillämpning på olika slag av sysselsättningar hänvisas i konventionstexten till specialkonventioner, vilka bli bindande först genom särskild ratificering. Anslutning till principkonventionen berövar, framhåller socialministern, icke en stat dess fria prövningsrätt i fråga om ratifikation av blivande specialkonventioner om principens praktiska förpliktelser. Betydelsen av att en stat ratificerar principkonventionen skulle ligga däri, att staten i fråga utfäste sig att understödja frågans fortsatta behandling inom internationella arbetsorganisationen och förklarade sig gilla vidtagande eller främjande av åtgärder avseende förkortning av arbetsveckan till fyrtio timmar.

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

Vid prövning av sådana åtgärder må givetvis, säger socialministern, hänsyn tagas till förhållandena i andra länder och till vikten av att en arbetstidsförkortning genomföres i alla länder, som mera allvarligt konkurrera med varandra på världsmarknaden, så att icke följderna av ifrågasatta åtgärder blir förskjutning av produktionskvoten till nackdel för de länder, som genomföra en reducering av arbetstiden med åtföljande risk för en ökning av arbetslösheten i dessa länder.

En mera försiktig uppläggning av detta lika viktiga som komplicerade spörsmål är knappast möjlig. Att det likväl finns goda skäl att anföra mot förslaget om ratificering, skulle jag icke vilja bestrida. Ett sådant är, att de förpliktelser, som ratificeringen av denna konvention innebär, praktiskt taget endast äro av principiell och moralisk natur. Men å andra sidan är det väl otänkbart, att för närvarande en enskild nation kan komma längre i fråga om förpliktelser och vidta åtgärder separat, då man har många stater att konkurrera med. Det skälet äro vi fullt villiga att erkänna. Internationella arbetskonferensen har gått ut ifrån, att arbetstidsförkortningen skulle ske partiellt och naturligtvis då inom de näringsgrenar, där förutsättningar finnas eller efterhand kunna skapas. Att ratificeringens verkningar bland annat ur arbetslöshetssynpunkt måste beaktas och tillmätas stor betydelse, får väl anses såsom självklart.

Genomförandet av arbetstidsförkortningen i vårt land torde förresten lämpligen böra ske på grundval av avtal, som därom kunna träffas mellan arbetsgivare- och arbetarorganisationerna. Reservanterna ha särskilt velat understryka, att man bör söka sig fram på den vägen. Reservanterna ha framhållit, att om det visar sig vara möjligt att åstadkomma sådana avtal inom de företag och näringsgrenar, där förkortning av arbetstiden låter sig göra, så är det självklart icke nödvändigt att lagstiftningsåtgärder omedelbart vidtagas i anslutning till eventuella, av arbetskonferensen antagna specialkonventioner. Sveriges ratifikation av den konvention, varom här är fråga, skulle säkerligen icke desto mindre få stor betydelse, både med tanke på reformens genomförande i landet och med avseende på det internationella samarbetet under strävandena att bemästra arbetslöshetens svåra problem.

Majoriteten inom andra lagutskottet har, såsom framgår av utskottets utlåtande, sällat sig till dem som äro utomordentligt försiktiga och vilja ingenting förorda i fråga om positiva åtgärder. Att detta kombinerade arbetstids- och arbetslöshetsproblem är en realitet, som man måste räkna med, även om man hesiterar inför svårigheterna att lösa detsamma, har utskottet emellertid icke vågat bestrida. Utskottet har föredragit att icke tränga till spörsmålets kärna. Avslagsyrkandet synes ha baserats på huvudsakligen formella skäl. Ett av den är, att en konvention om fyrtio timmars arbetsvecka knappast skulle stå i överensstämmelse med den omständigheten, att vårt land ännu icke ratificerat konventionen om fyrtioåtta timmars arbetsvecka. Häremot kan invändas, att det långt ifrån har legat utanför möjligheternas gränser för vårt land att ratificera sistnämnda konvention. De, som i detta fall bära ansvaret, finnas ju icke bland dem, som nu vilja rekommendera, att man skall gå ett stycke längre med hänsyn till att svårigheter alltjämt finnas i mycket, mycket stor utsträckning. Vidare anför utskottet, att ett godkännande av konventionen om fyrtio timmars arbetsvecka även på ett annat område skulle medföra en alltför stor motsats mellan teori och praktik, nämligen inom jordbruket, där ännu icke någon laglig arbetstidsreglering genomförts. Vi äro de första att beklaga, att man inte på detta område lyckats genomföra en reglering, så att detta skäl inte skulle kunnat anföras, men det är å andra sidan självfallet, att arbetstiden liksom andra förhållanden inom jordbruket sanno-

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

likt måste regleras på annat sätt än inom industrien. Att motsätta sig en ytterligare förkortning av arbetstiden inom industrien i syfte att bereda sysselsättning åt arbetslösa kan väl ej heller anses vara motiverat av den omständigheten, att man icke kan genomföra en sådan arbetstidsförkortning inom hela det svenska samhället.

Så som frågan har blivit behandlad och så som partigrupperingarna ha inlagit sin ståndpunkt, förstår jag att riksdagen icke i dag är beredd att gå till ett beslut i enlighet med den kungl. propositionen. Jag ber emellertid, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, och till detta mitt yrkande vill jag foga den förhoppningen, att hur än beslutet i dag kommer att bli, man icke skall uppfatta det som någon ny kurs för vårt land i det internationella socialpolitiska samarbetet, utan att vi alltjämt skola känna oss förpliktade att tränga djupt in i det stora problemet om arbetstidsförkortningen med särskild tanke på att bereda människorna arbetstillfällen.

Herr Westman: Herr talman! Jag är fullt ense med den senaste ärade talaren i vad han yttrade i sina slutord, nämligen att detta problem om en ytterligare inskränkning av arbetstiden med fyrtiotimmarsveckan som ledande princip, vilket nu förts fram inför riksdagen, förtjänar att studeras. När andra lagutskottet, som han också framhöll, i sitt utlåtande icke ingått på ett verkligt studium av frågan, har anledningen härtill helt enkelt varit, att utskottet haft att ta ståndpunkt till frågan i det skick, vari den lagts fram för riksdagen genom Kungl. Maj:ts proposition.

När man läser denna proposition, kan man inte värja sig för tanken, att det ändå är underbart vilken makt ordet »internationell» har över en socialdemokratisk regering. Om det inte hade funnits en internationell anledning, tror någon då, att en svensk regering, vare sig socialdemokratisk eller av annan färg, skulle kommit på idén att anmoda svenska riksdagen att göra ett sådant principuttalande som det, varom nu är fråga? Det gäller ju ett principuttalande av mycket stor räckvidd, det är en vidsträckt förpliktelse som detta uttalande ålägger oss. Det gäller nämligen att uttala sig för lämpligheten av en fyrtiotimmarsvecka inom *alla* yrken. Det göres ingen inskränkning, ingen arbetargrupp utestänges från att bli delaktig av de förmåner man vill skänka mänskligheten. Vidare förpliktas man att se till, att införandet av den till fyrtio timmar i veckan förkortade arbetstiden inte medför någon sänkning av arbetarnas levnadsförhållanden. Det är således en mycket stor plan som skymtar fram i detta betänkande.

Det internationellas makt framträder inte bara i regeringens proposition utan också i den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande, och i någon mån även i den föregående ärade talarens anförande. Det säges i reservationen, att Sverige såsom medlem av internationella arbetsorganisationen i Genève har en moralisk förpliktelse att ratificera denna konvention, och den ärade talaren använde ju också ordet moralisk i sitt anförande för att påminna oss om vad vi här ha att göra. För min del vill jag dock ifrågasätta, om det kan föreligga någon moralisk skyldighet för Sverige att ratificera vare sig denna eller alla andra konventioner som beslutas i Genève. Ty Sverige är väl endast skyldigt att delta i arbetet där nere och framföra sina synpunkter. Därest genom majoritetsbeslut skulle framdrivas rekommendationer eller konventioner som gynna andra stater, men inte äro anpassade efter våra förhållanden, äga vi naturligtvis full frihet att låta bli att ratificera utan att därigenom behöva känna något moraliskt mindervärdighetskomplex. De, som säga, att vi ha en förpliktelse, som kan kallas moralisk, framhålla samtidigt, att den är tom, den innebär just ingenting. Det hörde vi den föregående tala-

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

ren säga, och statsrådet har sagt det i sitt yttrande till statsrådsprotokollet. Sverige har — säges det — i alla fall frihet att ordna alla detaljer så, som det kan befinnas lämpligt ur svensk synpunkt. Jag kan dock icke anse, att om man åtar sig en moralisk förpliktelse, man kan förbehålla sig så stor rörelsefrihet, som man tycks göra på sina håll. Man bör undvika en alltför stor motsättning mellan lära och liv. Det har ibland i respektlös kritik gjorts gällande, att en sådan motsättning mellan lära och leverne trätt fram bland förkunnarna av etiken på det religiösa området. Det kanske inte heller skulle leda till så stor respekt för de sociala reformatorerna, ifall på det social-etiska området en sådan klyfta fick öppna sig mellan teori och praxis.

Jag ber förresten att få erinra om, att det uttryckligen står i denna konvention att den som undertecknar den är skyldig att vidta eller främja åtgärder som kunna anses ägnade att leda fram till detta dubbla mål: den korta arbetstiden och bevarandet av arbetarnas goda levnadsförhållanden. Jag vill också framhålla, att varken i propositionen eller i den föregående internationella behandlingen har angivits vilka åtgärder i dessa båda syften man skall vidta. Det vore naturligtvis av stort intresse för den svenska riksdagen att få veta vilka åtgärder som riksdagen skall utfästa sig att vidta för att åstadkomma, att en minskning av arbetstiden till fyrtyo timmar i veckan inte skall leda till någon sänkning av arbetarnas levnadsförhållanden. Detta är dock en mycket intressant fråga, som det skulle vara högst angeläget att få åtminstone på ett flyktigt sätt besvarad. Men det har man inte fått i propositionen.

Man kanske får anta, att detta står i samband med att den motivering som lämnats för det nu föreliggande förslaget är ytterst svävande och oklar. Frågan om fyrtyotimmarsveckan kom ju, som även den föregående ärade talaren nämnde, upp i arbetarnas kretsar. Det var helt naturligt, att de arbetslösa som sågo, att andra hade arbete, resonerade på det sättet, att om man inskränkte de arbetandes arbetstimmar, skulle några timmar också kunna tilldelas de arbetslösa. Det är en mycket enkel tankegång. Den fördes fram i Genève, och den förekommer också i en sats i motiveringen till konventionen. Kungl. Maj:t har dock icke godkänt denna motivering. Det finns i statsrådets uttalande ingenting som ger vid handen, att statsrådet delar den uppfattningen, att en inskränkning av arbetstiden till 40 timmar verkligen skulle medföra en minskning av arbetslösheten. Statsrådet anför i stället det andra skäl, som förekommer i konventionens motivering, nämligen att det är på tiden, att arbetarna i vidsträcktare omfattning än förut få del av gagnet av de tekniska framsteg, som ha skett inom industrien. Reservanterna däremot åberopa den tanke, som uppstått inom arbetarkretsar, nämligen att fyrtyotimmarsveckan är en metod att minska arbetslösheten, och vi hörde ju den föregående ärade talaren mycket starkt understryka detta.

En annan brist i propositionen, som sammanhänger med den, som jag nyss har talat om, är, att det inte alls finnes någon utredning rörande de verkningar, som en 40-timmarsvecka skulle ha i andra avseenden.

Hela detta problem, som är så oerhört invecklat, göres inte alls till föremål för någon diskussion i propositionen. Det är mycket förvånande, ty här i vårt land har ju bedrivits ett studium av alla de faktorer, som spela in i det här stora problemet: hur arbetstidens förkortning inverkar på arbetarnas levnadsförhållanden och industriens arbetsmöjligheter, på kapitalbildningen och på ekonomin i alla möjliga avseenden. Allt detta har gjorts till föremål för vidlyftiga och ingående studier. Kungl. Maj:t har som bekant under många år haft en kommitté sysselsatt med att utreda frågan om arbetslösheten och dess bekämpande. Det kommittéarbetet har resulterat i ett mycket intressant betänkande, åtföljt av ett stort antal inte mindre intressanta bila-

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

gor. Vi enkla medborgare ha i allmänhet velat hängiva oss åt den uppfattningen, att Kungl. Maj:t läser de utredningar, som Kungl. Maj:t föranstaltar, och tar ståndpunkt till det tankearbete och de förslag, som där äro utförda, men i det här fallet finnes det ingenting, som kan giva vid handen för oss, att Kungl. Maj:t verkligen har studerat allt detta arbete och tillgodogjort sig något som helst därav. Tack vare detta arbete, som har utförts, kan man nu emellertid närmare diskutera det stora problem, som jag nyss angav, och göra det på ett vida mera fruktbarande sätt än man kunde diskutera motsvarande problem, när 8-timmarsarbetsdagen infördes. Den diskussion, som då fördes, var full av allehanda överord å båda sidor — överord, som den efterföljande utvecklingen obehagligt har avslöjat. Något sådant behöva vi inte befara, om vi nu gå till en diskussion. Att märka är för övrigt, att området för diskussionen är begränsat genom konventionens egen formulering, i det att konventionen har fastslagit två faktorer i problemet, nämligen dels förkortning av arbetstiden till 40 timmar och dels upprätthållandet av arbetarnas levnadsstandard. Att båda dessa faktorer fastställas av konventionen är ju ägnat att begränsa det område, inom vilket diskussionen skulle föras. Alltså borde det inte ha varit alldeles avskräckande för regeringen att taga upp den sakliga sidan av det här problemet till diskussion. För oss är det naturligtvis ytterst vanskligt att utan att ha erhållit någon kännedom om en regerings utredning i sak giva oss in på att förorda en reform av det innehåll, som regeringen har förordat.

Till slut vill jag framhålla, att man väl ändå kan ifrågasätta, om tiden nu är mogen för att taga det steg, som här är föreslaget. Vi skola komma ihåg, att det är kanske ungefär hälften av Sveriges arbetare inom industri, handel, transportväsen, jordbruk och hantverk, som nu ha 8-timmarsarbetsdagen genomförd för sin räkning. Vad lantarbetarna särskilt beträffar, så ligger saken för dem till på det sättet, att de med största intresse emotse en proposition om en förkortning av deras arbetstid, men den princip, som ligger till grund för den proposition, som vi vänta här på bordet inom kort, gäller ju inte 40-timmarsveckan utan 48-timmarsveckan, omformad på ett särskilt sätt. Det är väl ändå litet väl hårdhärtat mot lantarbetarna att erbjuda dem en lagstiftning efter en princip, som man samtidigt för arbetarna i övrigt övergiver. Lantarbetarna ha ju länge klagat över att de inte blivit likställda med andra arbetare i fråga om statsmakternas omvårdnad. De ha i första rummet inriktat sina önsknings på att bli likställda med andra arbetare i ekonomiskt avseende, men på sista tiden ha de också begärt, att statsmakterna skola vårda sig om deras arbetstid och inte lämna dem utanför en arbetstidsreglering. Nu få de vissa förhoppningar om att så skall ske, men samtidigt förklara statsmakterna: »Ja, vi skola hjälpa er, men det skola vi göra efter en princip, som redan är föråldrad i fråga om andra arbetarklasser.» Det är väl ändå att inrätta alltför många olika trappsteg mellan dem, som äro föremål för statens sociala omvårdnad. Jag tycker, att man under alla omständigheter skulle vänta till dess att man har tillämpat 8-timmarsdagen för den största delen av våra arbetare, innan man går så långt, att man uttalar sig för principen om 40-timmarsveckan.

Herr talman, jag har, som herr talmannen hört och som kanske kammarens ledamöter också lagt märke till, alldeles undvikit att giva mig in på en saklig diskussion rörande den reella innebörd, som en sådan här reform skulle få. Enligt min tanke är det nämligen alldeles gagnlöst att nu börja en sådan debatt här i kammaren, eftersom det förarbete, som fordras för att en sådan diskussion skulle kunna äga rum med någon nytta, inte blivit utfört av regeringen.

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

Jag ställer mig, som den föregående ärade talaren utläste ur utskottets betänkande, alltså inte på någon definitiv ståndpunkt i sak, ty det kan man inte göra med det material, som föreligger. Jag nöjer mig, herr talman, med att förorda bifall till utskottets hemställan, vilken ju innebär, att det förslag, som här föreligger som ett bidrag till problemets lösning, måtte avvisas av riksdagen. Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Herr Bagge: Ja, herr talman, jag har bara några ord att tillägga till de synpunkter utskottets ärade ordförande anlagt på det här problemet, och inte heller skall jag gå in i någon detaljerad diskussion rörande arbetstids- och arbetslöshetsproblemen, som ju för övrigt äro ganska besvärliga att diskutera inför detta forum, utan jag skall bara försöka lägga fram några allmänna synpunkter i saken.

För det första får jag säga, att den här propositionen företer åtskilliga egenomligheter. Den viktigaste är kanske det, som den föregående ärade talaren pekade på, nämligen att den inte förebringa någon som helst utredning i ärendet, och det är ju någonting, som vi äro föga vana vid i den svenska förvaltningen och i den svenska riksdagen. Det finnes inte några andra svenska yttranden än yttrandet från delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet, och den delegationen har, med två reservanter, avstyrkt den här propån. Tidigare förslag ha förelegat, som man kan se av propositionen, och ha då skickats ut till åtskilliga myndigheter. Vad de ha sagt får man inte veta från papperen, utan det meddelas bara, att dessa myndigheter och korporationer och andra ha ställt sig avvisande eller tveksamma i de allra flesta fall. Vad ligger bakom? Ja, jag vet inte. Det är möjligt, att man tänkt på den internationella arbetsbyråns utredningar; de kunde i så fall lämpligen ha på något sätt framlagts, d. v. s. kontentan av dem. För min del har jag av andra anledningar varit tvungen att gå igenom de där utredningarna, och jag kan inte säga annat än att det förefaller mig, som om dessa utredningar vore mycket litet givande, såsom fallet ofta är med internationella arbetsbyråns utredningar av den här karaktären. I varje fall äro de i detta fall ingenting, så vitt jag kan förstå, att bygga på.

Om vi sedan komma till själva saken, så föreligger, som redan har påpekats, den besynnerligheten, att man inte riktigt vet vilken motivering, som skall anses ligga bakom detta förslag. Tidigare har det varit arbetslöshetsmotiveringen, och det är den, som också reservanterna gå på och som herr Forslund väsentligen gick på i sitt anförande. Men statsrådet går på en annan motivering. Jag kommer inte ordagrant ihåg vad han sade, men tankegången var, att den här frågan om arbetslösheten ville han inte giva sig in på, utan det är i stället en höjning av levnadsstandarden, som han på detta sätt velat försöka att åstadkomma. Det vill han då göra därigenom, att arbetarna skola få förkortad arbetstid, och samtidigt skall det genomföras kompensation för förkortningen i form av en lönehöjning. Hur nu detta skall gå till, det får man inte något vidare besked om. Om det verkligen skall bli något beslut i den riktningen, får man väl gå tillväga på det viset, att om inte parterna kunna ena sig, så måste det finnas någon tvingande bestämmelse, någon möjlighet att genomföra detta. Det finnes inte nu något i propositionen om hur detta skall gå till. Men det mest bekymmersamma är väl i alla fall, att man överhuvud taget inte på något sätt här har tagit ställning till hur en sådan nedsättning i arbetstiden i verkligheten kommer att inverka både på levnadsstandarden och arbetslösheten. Varken det ena eller det andra finnes på något sätt utrett. Det bästa sättet att höja levnadsstandarden för arbetarna för närvarande är väl att, som vi alla önska försöka, åstadkomma en minsk-

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

ning av arbetslösheten, men den stora frågan är ju, om detta åstadkommes genom en förkortning av arbetstiden eller om inte raka motsatsen kommer att inträffa, nämligen att man riskerar en *ökning* av arbetslösheten genom en sådan förkortning av arbetstiden, i all synnerhet när denna förkortning till 40 timmar skulle åtföljas av en höjning av lönen. Bara denna åtgärd betyder, så vitt jag kan förstå, i genomsnitt ungefär en ökning av arbetskostnaderna på 20 procent eller något dylikt, såvitt ej något annat skulle inträffa, som kunde motverka den saken. Jag har mycket svårt att förstå, att en höjning av arbetskostnaderna med 20 procent i vårt land skulle kunna medföra en minskning av arbetslösheten. I varje fall är det ej för mycket begärt, att det visas, hur det skall ske.

Man skiljer vidare inte alls på en tillfällig nedsättning av arbetstiden — sådan, som herr Forslund nyss närmast talade om — och en varaktig nedsättning av arbetstiden, som kanske har helt andra verkningar. Konjunkturarbetslösheten kan uppenbarligen inte minskas genom en varaktig arbetstidsnedsättning, sådan som här är ifrågasatt. Och den permanenta arbetslösheten kan väl heller inte minskas av en sådan här arbetstidsnedsättning, såvitt jag kan förstå. Den är ju koncentrerad till vissa delar av landet och vissa näringsgrenar, och att man skulle kunna minska denna arbetslöshet genom en generell förkortning av arbetstiden inom samtliga de olika industrigrenarna är väl knappast troligt.

Som sagt, jag tror, att situationen är alldeles den motsatta. Jag kan inte förstå annat än att — som jag i annat sammanhang haft tillfälle att försöka utveckla för kammaren — den permanenta arbetslösheten i vårt land inte kan tänkas bli minskad, med mindre än att man får ett annat förhållande mellan utvecklingen av arbetskostnaderna och det ekonomiska framåtskridandet, ty därigenom kunna vi få ökade arbetstillfällen överhuvud taget här i landet. Men är det så, att vi låta arbetskostnaderna stiga hastigare än det ekonomiska framåtskridandet, då kunna vi inte få några ökade arbetstillfällen i landet. Inte ens om vi kunna flytta på befolkningen i de utsatta landsdelarna blir det eljest någon möjlighet att få den i arbete igen. Därför tror jag, att just för närvarande skulle sådana här åtgärder vara särskilt olämpliga, därför, att de skulle direkt motverka en minskning av just den sorts arbetslöshet, som vi för närvarande mest lida under.

Fast jag alldeles delar den föregående talarens uppfattning, att dessa spörsmål äro mycket besvärliga och svåra att komma till rätta med, tror jag, att jag vågar säga, att den hittillsvarande erfarenheten här i landet visar, att en stegring av arbetskostnaderna, som går i alltför hastig takt, för med sig en ökad forcering av rationaliseringen, och denna ökade rationalisering ökar återigen den permanenta arbetslösheten, just den sorts arbetslöshet, som vi för närvarande ha att dragas med. Som sagt, det är ganska svårt att på något sätt med bestämdhet yttra sig om en sådan här samhällsföreteelse, som äger rum samtidigt med en mängd andra ändringar i samhället, men så vitt man kan se av det material man har, så har det legat till på det sättet i Sverige under tiden efter världskriget. Bland annat kan man se av statistiken, att arbetslösheten och rationaliseringen ha ändrats fullständigt parallellt med de relativa arbetskostnadernas stegring. Det finnes vissa siffror, varav detta framgår på ett mycket intressant sätt — jag skall inte fördjupa mig i dem — t. ex. importsiffrorna för sådana maskiner, som behövas för rationaliseringen i olika industrier och förändringarna i dessas relativa arbetskostnader, men jag kan inte förstå annat än att alla skäl tala för, att det verkligen förhåller sig så. Arbetslöshetsutredningen, som det här talats om, har ju mycket utförligt sysslat med de här sakerna. Den uttrycker sig som alltid ytterligt för-

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)
siktigt, men den har kommit till det resultatet, att i alla sannolika fall finnes ingen anledning att antaga, att en sådan arbetstidsförkortning skulle medföra någon minskning av arbetslösheten, utan tvärtom att man kan riskera en ökning av den permanenta arbetslösheten. Det är ju möjligt, att vi ha orätt, både arbetslöshetsutredningen och undertecknad och andra, som ha sysslat med de här sakerna, men då skulle man så gärna vilja veta skälen för ett sådant antagande. Regeringen anför intet som helst skäl, varför dessa åsikter och synpunkter, som den utan svårighet kan ta del av i den föreliggande svenska litteraturen, inte skulle vara bärkraftiga.

Jag kommer så över till något annat, som för övrigt också berörts av den föregående ärade talaren, nämligen att den föreslagna arbetstidsförkortningen kan medföra stora orättvisor i vårt land. Är det så, som jag nu tror, till dess jag blivit övertygad om motsatsen, nämligen att man riskerar att öka den permanenta arbetslösheten, så ligger ju redan däri en stor orättvisa gentemot de arbetslösa, när man jämför deras lott med de arbetares, som nu skulle få en förkortad arbetstid. Men vidare ha vi förhållandet, som påpekats, mellan jordbrukets och industriens arbetare, och det är ju inte bara så, att skillnaden i arbetstiden för dessa kategorier uppenbarligen blir mycket stor, utan det är också på det sättet, att man riskerar att vid höjda arbetskostnader inom industrien få en höjning av priserna på industriprodukter i förhållande till priserna på jordbruksprodukter, varigenom man ökar den klyfta, som redan nu föreligger mellan de priser, som jordbrukets utövare få för sina produkter, och de priser de få betala för sådant, som de skola köpa.

Jag har därför för min del svårt att se, att det finnes några sakskäl, som tala för detta förslag. Nu är man ju, som här sagts, mycket försiktig i propositionens uttryckssätt. Man säger, att det gäller endast en princip och att man inte behöver vara rädd för, att den principen skall bli tillämpad i brådsket. Det är väl ändå en bra besynnerlig argumentering. När det sedan kommer till specialkonventioner är det väl meningslöst att ha bundit sig på förhand genom att ha gått med på en sådan här principkonvention, man bör i stället få bedöma dessa specialkonventioners värde i varje särskilt fall. En sådan här principförklaring kan ju endast betyda två saker. Antingen betyder den, att man gör en förhandsutfästelse, men det är ju som sagt olämpligt att göra en sådan, innan man kommer till specialkonventionerna. Eller också gör man genom principkonventionen inte någon förhandsutfästelse, och vad är förklaringen då för någonting? Ja, då är det en sorts camouflage eller vad jag skall kalla det för. Jag menar ingenting illa med det. Jag menar, att det är ett sätt att beslöja den omständigheten, att man mycket gärna vill möjliggöra samarbete för andra i saker, som man själv helst vill bli befriad ifrån. Men det är den andan, vari många beslut på arbetskonferensen i Genève fattas, och jag tror inte, att det är lämpligt att gå vidare på den vägen. Det är inte nyttigt för det internationella samarbetet och inte heller nyttigt för vårt eget lands anseende.

Jag har också fäst mig vid talet om den »moraliska förpliktelsen» i reservanternas motivering för sin ståndpunkt. Till det, som den föregående talaren sade om den saken, vill jag bara lägga, att när man känner till en liten smula, hur det går till i Genève vid arbetskonferenserna och inom arbetsbyrån, så tycker man det är litet besynnerligt att tala om moraliska förpliktelser. För det första är ju hela verksamheten i allra högsta grad politiskt infekterad, och för det andra är den mycket ofta av den karaktär, att den inte ingiver något vidare förtroende. I propositionen står nu, att principkonventionen antogs med 79 röster mot 30, men det står inte, att av de 52 regeringsrepresentanterna var det endast 27, som röstade för konventionen. Det var 23, som av-

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

stodo och 2 röstade emot. Och vilka var det då, som röstade för denna konvention? Jo, bland dessa, som röstade för, funnos följande 15 sociala föregångsländer: Afghanistan, Albanien, Brasilien, Bulgarien, Chile, Colombia, Guatemala, Kina, Kuba, Liberia, Litauen, Mexiko, Spanien, Turkiet och Venezuela. Jag vet inte vilken moralisk förpliktelse sådana högststående sociala föregångsländers vota kunna giva oss här i vårt Norden. England avstod, Österrike, Kanada, Japan, Sydafrika likaså, och av de nordiska länderna Finland. Och jag vill tillägga, att det där att avstå vid arbetskonferensen är vanligen — vad skall jag säga — en mild form för regeringarna att säga ifrån, att det där vilja vi i alla fall inte vara med om. De två länder, som röstade emot — det är ju rätt intressant att jämföra dem med de föregående — voro Schweiz och Holland. Tyskland står ju utanför. Så ligger det verkligen till med den här saken. I den internationella socialpolitiska moralens namn våga vi således kanske påstå, att man inte bör fästa alltför mycken vikt vid den högtidliga voteringen i Genève.

Jag får också säga, att en ratifikation av Genèvekonventioner, som man här menar skulle vara av så stor betydelse, har inte mycket med den sociala standarden att göra. Nicaragua ratificerade på en gång 30 olika konventioner, men jag vet inte, om dess sociala standard höjts så mycket på den grund. Det styvaste av alla länder är Luxemburg, ty det landet har ratificerat alla konventioner — också sådana, som gälla sjöfart och kolonialländer.

På det sättet kan man ju komma högt i rangskalan i fråga om den internationella socialpolitiska moralen. Jag tror, att vi kunna se bort från den saken.

Jag skulle också vilja säga, att det internationella socialpolitiska arbetet inte gagnas av sådana lösa och övertänkta projekt som det nu föreliggande; och jag måste uttala min förvåning över, att ett dylikt förslag har framlagts i dess nu föreliggande skick för den svenska riksdagen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Möller: Herr talman! Jag skall bara tillåta mig att säga några ord till motivering för den ståndpunkt, som regeringen har intagit uti propositionen, då den anbefallt ratifikation av denna s. k. principkonvention.

Det är inte min avsikt att ingå på någon särskild polemik mot det nyss hållna anförandet, av vilket jag för övrigt endast hörde de sista orden, men det är bara i en punkt, som jag anser mig böra komplettera den framställning, som herr Bagge gjorde av sakförhållandena. Jag förstår ju väl, att man gör sig lustig över Afghanistan och Liberia och andra länder, som ha röstat för denna principkonvention, men det förefaller mig som om det i en korrekt återgivning av vad som förekommit knappast kan vara tillrådligt att glömma eller söka undandölja, att länder sådana som Italien och Amerikas förenta stater i alla fall också tillhörde kretsen av de stater, som röstade för konventionen. Jag förstår mycket väl, att det, i den mån man egentligen är ute för att göra sig löjlig över arbetskonferensen i Genève, inte riktigt lämpar sig i sammanhanget, men jag tror ändå, att det vore riktigt att nämna dessa fakta. Det måste ju också observeras, att emot ha dock endast röstat två staters regeringar, Holland och Schweiz, under det att majoriteten röstade för men ett mycket stort antal — som riktigt konstaterades — lade ned sina röster, d. v. s. i varje fall inte så deciderat ville motsätta sig, att de röstade ned konventionsförslaget. Det bör kanske också observeras, att arbetargruppen i Genève, som väl ändå får anses något så när känna till förhållandena bland arbetarna i de resp. länderna, enhälligt stödde denna principkonvention. Och det bör kanske också för att komplettera framställningen anmärkas, att såväl de italienska som de amerikanska arbetsgivarna röstade för denna konvention. Jag fäster,

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

det måste jag erkänna, mindre avseende vid de italienska arbetsgivarnas hållning, men i Amerika råder som här en demokratisk ordning, och det är väl föga sannolikt, att de amerikanska arbetsgivarna röstat på order av sin regering i en sak som denna.

Jag lämnar emellertid detta polemiska kapitel, för att bara i korthet utveckla några allmänna synpunkter, som ha lett fram till den slutsats, som regeringen dragit i sin proposition. Det torde inte vara många i första kammaren, som inte erinra sig den mansålders strider, som pågingo före införandet av 48-timmarsarbetsveckan inom industrien i de flesta länderna. Jag tror inte jag överdriver om jag säger, att från arbetsgivarnas sida och från det politiska håll, som herr Bagge representerar, det inte fanns en ekonomisk olycka, som inte spåddes såsom ett oundvikligt resultat av genomförandet av den utopi, för vilken massorna gingo på gatorna i demonstrationerna under ett trettiotal år, om den utopien verkligen skulle prövas på verkligheten. Ja, i dag ha vi 48-timmarsveckan. Vi ha den sedan 16 år. 1920 gjorde man visserligen ett försök att få den upphävd igen, men den har bestått, och för närvarande ingår den som ett led i de socialpolitiska framstegen i Sverige, utan att, så vitt jag kan märka, en enda av de gamla profetiorna har bekräftats av den verklighet vi sett under dessa år. Det blev inte någon ekonomisk ruin för samhällslivet, det blev inte förstörande för landets ekonomi. Det visade sig, att olycksprofetiorna, såsom så ofta är fallet — jag höll på att säga gudske- lov — från motståndarna till socialpolitiska framsteg i själva verket inte voro någonting annat än profetior, vittnande om en falsk och icke en riktig uppfattning av verkligheten. Med den erfarenheten som bakgrund förefaller det mig, som om man skulle kunna skruva ned sin tvärsäkerhet något beträffande verkningarna av en ytterligare förkortning av arbetstiden ned till 40 timmar i veckan, under en förutsättning, nämligen att denna förkortning sker i internationell skala.

Det ligger i sakens natur, att om ett eller t. o. m. två eller tre enskilda länder skulle företaga en sådan arbetstidsförkortning med, som jag för min del tror, givna höjningar av produktionskostnaderna — jag förutsätter nämligen också en lönekomensation — så riskerade dessa länder självfallet, att deras avsättning framför allt på utlandsmarknaden skulle komma att minska och kanske t. o. m. fullständigt avtyna. Det är klart som dagen, att en sådan politik vore äventyrlig och lättsinnig, och det finns väl ingen förnuftig svensk man, som skulle vilja rekommendera en dylik politik. Men jag utgår ifrån, och det är min övertygelse, att den *tekniska utvecklingen* i dag redan har nått så långt, att arbetstiden under den givna förutsättningen, att det sker i internationell skala, kan förkortas ned till 40 timmar utan någon sänkning av folkets levnadsstandard. Det finns ingen utredning härom, det måste jag utan vidare erkänna. På den punkten kommer det med all säkerhet att råda delade meningar under många år ännu i vårt land likaväl som i andra länder, men jag kan för min del inte förstå annat än att de tekniska resurserna äro så pass utvecklade, att det icke skulle vara något äventyr att ytterligare förkorta arbetstiden på detta sätt, om det skedde internationellt. I och för sig kan det ju inte vara något särskilt ideal, att arbetstiden skall vara onödigt lång, även om man självfallet skall se sig för, innan man skrider till åtgärder, så att man ordentligt vet, vad det är man ger sig in på.

Nu har jag sagt mig, att om man har denna övertygelse, är det rimligt och riktigt, att man icke motarbetar utan tvärtom främjar strävandena till en sådan i internationell skala genomförd ytterligare förkortning av arbetstiden. Detta är i själva verket meningen med en principkonvention av det slag, som här föreligger till första kammarens bedömande.

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

Nu skall jag utan vidare medge, att konventionen icke har en lycklig formulering. Detta har hela tiden varit min uppfattning, men även om jag har en sådan åsikt, anser jag mig icke kunna tillråda Sverige att intaga en position liknande den, som intagits av Schweiz och Holland, d. v. s. att man skulle direkt motarbeta de strävanden, som nu ha sitt centrum i den internationella arbetsorganisationen i Genève.

Andra länder, som mera energiskt än vi ha gått in för genomförandet av en 40-timmars arbetsvecka, ha åtminstone delvis en annan motivering för sin hållning än den jag har framlagt. Men det är deras sak. De lida av bekymmer, som numera — om vi också inte äro befriade från dem — äro högst avsevärt reducerade hos oss. I ett land som Tjeckoslovakien, som ju herr Bagge också glömt att nämna i sin exposé över länder, som deltagit i arbetet därnere, räknar man åtminstone under vintrarna allttjämt med en arbetslöshet på mellan 700,000 och 800,000 personer. Ett land som Italien har också såvitt man vet en mycket omfattande ehuru till siffran kanske inte lika välkänd arbetslöshet. I ett land som Amerika har man allttjämt en arbetslöshet, som väl sannolikt går upp till en 7 à 8 miljoner människor. Dessa länder ha varit intresserade för en arbetstidsförkortning, huvudsakligen ur den synpunkten att de hoppas därigenom kunna ernå en förbättrad sysselsättningsgrad. Det är inte min mening att här ingå på något försök att klargöra, huruvida det kommer att lyckas eller inte. Jag har i varje fall ansett, att man har en viss skyldighet att taga hänsyn till bekymren även i andra länder, så att man inte bara överlägset rycker på axlarna åt dem eller bara underkänner deras sätt att resonera om dessa ting. Om man nu såsom vi göra tillhör en internationell arbetsorganisation, betraktar jag det som en ganska självklar plikt, att man skall försöka att hjälpa till och inte stjälpå i detta gemensamma arbete, då det gäller att försöka åstadkomma resultat till förbättring av tillståndet på olika håll i världen.

Jag ser det som sagt närmast så, att jag betraktar risken för Sveriges del som utesluten, att man här kunde anbefalla ratifikation av någon faktisk lagstiftning, innan den kommer i internationell skala. Men jag anser också, att Sverige i alla fall inte bör vare sig ställa sig vid sidan om strävandena eller gå emot dem utan tvärtom bör hjälpa till att få till stånd överenskommelser av den art, som det här är fråga om. Det är det enda, som Sverige förbinder sig till genom att ratificera konventionen. Det gäller bara att främja de internationella strävandena för en 40-timmarsvecka. Ingen specialkonvention, ingen lagstiftning kan ju överhuvud taget förekomma i detta land, utan att riksdagen får tillfälle att taga ståndpunkt till varje särskilt framlagt förslag i det avseendet.

Herr Tham, Vollrath: Herr talman! Efter den ingående kritik, som framförts mot det föreliggande förslaget av herrar Bagge och Westman, är det ju inte mycket att tillägga i denna sak. Jag vill bara säga några ord ur praktiskt-ekonomiska synpunkter.

Herr Forslund framhöll, att målet med införande av 40-timmarsveckan är ett effektivt bekämpande av arbetslösheten. Detta motiv är ju värt allt erkännande, men jag befarar, att resultatet kommer att bli motsatsen mot det önskade. Det står i artikel 1 i denna konvention: »Varje medlem av internationella arbetsorganisationen, som ratificerar denna konvention, förklarar sig gilla: a) principen om fyrtiotimmarsveckan, tillämpad på sådant sätt, att den icke medför sänkning av arbetarnas levnadsnivå.» Sålunda har man klart för sig, att man får lov att taga sikte på detta, och enligt vanlig enkel uppfattning kom-

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)
mer det att innebära ökade produktionskostnader. Herr statsrådet anförde nyss, att den tekniska utvecklingen troligen skulle komma att motväga den ökade kostnaden. Ja, man har ju inte någon garanti för att den tekniska utvecklingen kommer att gå i så hastigt tempo, men gör den det, komma naturligtvis även våra konkurrenter att ha lika gott av denna tekniska utveckling. Man blir sålunda alltid handikappad, om man går in för en förkortad arbetstid med bibehållande av samma löner.

Sverige är ju i stort sett ett industriland, som lever på sin export. Livsvillkoret för oss är, att produktionen av de varor och artiklar, som skola exporteras, sker under sådana förhållanden, att de kunna konkurrera med andra länders. Det mesta av våra exportvaror härrör sig från skogarna. Vi få oerhörda mängder produkter därifrån. Det land, från vilket vi på det området ha att utstå den värsta konkurrensen, är Finland. Detta land var inte med om denna konvention. Den förut svåra konkurrensen med Finland skulle sålunda skärpas ytterligare, om vi lagstifta i enlighet med konventionen, och våra produktionskostnader skulle stiga utöver de nuvarande. Om vi gå till textilindustrien, så veta vi, att denna i vårt land har att kämpa mycket hårt med konkurrensen från Japan. Japan var inte med om konventionen. Våra produktionskostnader skulle vid genomförande av 40-timmarsveckan komma att stiga ytterligare, och konkurrensen med de japanska textilvarorna skulle försvåras.

Det föreliggande förslaget komme, om det genomfördes, att få ytterst allvarliga konsekvenser för vår industri. Det heter visserligen så vackert, att det bara är fråga om ett principuttalande, men har man sagt A, får man säga B. Ett antagande av denna princip skulle betyda fullständigt självmord för oss.

På den grund ber jag, herr talman, att få yrka avslag på reservationen och bifall till utskottets utlåtande i föreliggande punkt.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Herr Forslund avslutade sitt måttfulla och sympatiska anförande till förmån för reservationen med att uttala den förhoppningen, att ett även av honom väntat avslag på propositionens förslag om ratifikation av denna konvention icke skulle medföra ett avbrytande av det internationella socialpolitiska samarbetet från Sveriges sida. I den förhoppningen ber jag att få instämma. Jag har liksom en föregående talare naturligtvis sett, att detta arbete i Genève på vissa punkter är och kan vara behäftat med brister, men vilket arbete är inte det? Å andra sidan har jag den bestämda uppfattningen, att det ur svensk synpunkt är ett verkligt intresse, att vi deltaga i detta arbete för att därav kunna vinna de fördelar, som ändock i stort sett en internationell reglering av sociala välfärdsfrågor måste medföra, inte minst för de små staterna. Jag är sålunda livligt intresserad av att vi även i fortsättningen skola verksamt deltaga i detta arbete och så långt som det är förenat med våra synpunkter och intressen också bidra till att utforma förnuftiga resultat i arbetet. Men en sådan förpliktelse för oss medför givetvis icke skyldighet att biträda *varje* förslag, som kan komma upp i Genève. Det är uppenbart att vi måste ha full rätt att pröva deras innebörd med hänsyn till våra förhållanden, och deltagandet i arbetet måste, när det gäller förslag, som vi inte själva kunna binda oss för, endast innebära, att vi för vår del ställa material till förfogande. Vi lämna beredvilligt alla upplysningar för vårt lands vidkommande, som kunna behövas för internationella arbetsbyråns undersökningar och forskningar, men det föreligger självklart icke några moraliska förpliktelser — det ha flera föregående talare sagt, och jag vill bara understryka det — som skulle kunna ålägga oss genom vårt

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

deltagande i detta arbete att också ansluta oss till varje konventionsförslag, som kan komma fram.

Nu vill jag säga, att jag är angelägen om att man icke går in på några nya riktlinjer för detta arbete utan fortsätter i stort sett på samma vägar som hittills, men jag skulle i det sammanhanget vilja framhålla, att när det gäller arbetstidsregleringen, innebär denna konvention linjer, vilka man förut icke varit inne på i Genève och som därför betyda en brytning med den praxis, som har tillämpats hittills. Det förhåller sig nämligen icke på det sättet, som socialministern säger i propositionen, att detta förslag innebär ett fortsättande på den väg, som internationella arbetsorganisationen slagit in på genom konventionen om 8-timmarsdagen. I denna konvention, vilken vi som bekant ännu inte ha kunnat ratificera här i Sverige, stadgas, att man i de olika länderna skall genomföra en lagstiftning, som bestämmer en viss arbetstid, vilken är den högsta som skall få förekomma, och så nöjer man sig med detta. Men i den nu behandlade konventionen är man inne på en i vissa avseenden — och i ett ytterst betydelsefullt avseende — alldeles ny synpunkt, i det man nämligen förbinder införandet av denna arbetstidsreglering med ett bestämt villkor, att den icke får medföra en sänkning av arbetarnas löneläge. Den skall alltså genomföras samtidigt med att en lönekomensation lämnas åt arbetarna. Denna fråga är ytterst betydelsefullt särskilt i vårt land, därför att vi ännu inte ha fått någon lagstiftning och såvitt jag vet inte heller äro betänkta på att införa någon lagstiftning, som ger staten möjlighet att bestämma lönerna för arbetarna inom några yrken — dock med undanag för den på sista tiden framkomna frågan om minimilön för lantarbetarna. Den saken är dock inte avgjord ännu. Hittills har man, såvitt jag vet, på både arbetsgivar- och arbetarsidan varit fullkomligt överens om att avvisa varje förslag, som gått ut på att staten skulle bestämma lönerna. Man har menat — och jag tror med rätta — att detta är en fråga, som skall lösas genom förhandlingar, eventuellt också efter strid parterna emellan, men man vill avvisa tanken på att statsmakterna skulle lägga sig i detta genom t. ex. minimilönelagstiftning eller obligatorisk skiljedom. Den här konventionen innebär emellertid en förpliktelse för den, som ratificerar densamma, att se till, att arbetstidsnedsättningen genomföres utan minskning av arbetarnas löner. Detta kan i sin tur, såvitt jag förstår, inte ske på annat sätt än genom att man lagstiftningsvägen reglerar förhållanden, som man hittills, som sagt inte minst på arbetarhåll, varit angelägen att betona, att statsmakterna icke skola reglera.

Reservanterna utgå uppenbarligen — och det framhöll ju också herr Forslund — ifrån att det skulle vara alldeles självklart, att en arbetstidssänkning av detta slag medför en minskning av arbetslösheten. Jag skall inte närmare gå in på den frågan. Jag vill bara ha sagt, att det väl inte lär kunna med någon säkerhet påstås, vare sig det ena eller det andra, ty man vet det inte och det är i varje fall inte axiomatiskt. Den föregående talaren betvivlade, att en arbetstidssänkning, som på detta sätt komme att fördyra produktionen i mycket väsentlig grad, skulle medföra en minskning av arbetslösheten. På vissa områden kan den tvärtom komma att medföra en ökad arbetslöshet, framför allt därigenom att den skulle framtvinga ökad rationalisering och därigenom minskat behov av mänsklig arbetskraft.

Det är, som en föregående ärad talare också har framhållit, mycket påfallande, att det är principiellt olika synpunkter, som anläggas på denna fråga av å ena sidan reservanterna i utskottet och å andra sidan socialministern. Reservanterna anföra såsom huvudskäl för sin ståndpunkt, att man genom denna åtgärd skall minska arbetslösheten. Den synpunkten avfärdar socialministern såsom i det här sammanhanget saken icke vidkommande, och han säger

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)
uttryckligen, att det nuvarande arbetslöshetsläget i Sverige icke är så svårartat, att därav påfordras åtgärder för en arbetstidsförkortning av denna innebörd. Detta är ju också alldeles självklart, eftersom det under det senaste året på vissa håll har varit så, att man icke i full utsträckning har kunnat tillgodose behovet av arbetskraft. Detta gäller särskilt ett område, och egendomligt nog just ett område, som internationella arbetsbyrån i Genève har ansett skulle bli ett av de första, för vilka en specialkonvention om 40-timmarsvecka skulle införas, nämligen byggnadsindustrien — förslaget därom kommer att föreläggas årets arbetskonferens i Genève. På det området hade man i Sverige under det sista året behov av att ifrån utlandet importera arbetskraft, såsom också är framhållet i den socialpolitiska delegationens yttrande, för att tillgodose den efterfrågan, som förekom här i vårt land.

Egendomligt är ju också, att reservanterna, som kammarens ledamöter torde finna, använda så mycken möda för att bevisa, hur litet förpliktande och hur betydelselöst det i själva verket är för oss, om vi medverka till att denna principkonvention ratificeras. Gång efter annan säger man i reservationen, att med detta ha vi icke förbundet oss till någonting för framtiden. Vi ha inte gjort annat än givit till känna vårt principiella gillande av denna ståndpunkt i allmänhet, men när det gäller de särskilda förslagen, ha vi förbehållit oss fria händer och fullkomligt fri prövningsrätt.

För min del ansluter jag mig till den synpunkt, som utskottets ärade ordförande framförde i det sammanhanget, nämligen att det inte kan vara riktigt, att vi här i Sverige, som äro angelägna att till det yttersta infria våra internationella förpliktelser, gå med på att göra ett principuttalande i det medvetandet, att när det sedan gäller att omsätta detta i praktiken, vi sannolikt komma att få lov att låta bli att stödja de krav, som komma att framföras ifrån Genève.

Jag är ganska säker på att man varken befördrar en rationell lösning av arbetslöshetsfrågorna eller i övrigt bidrar till att gagna det internationella samarbetet på de punkter, där det enligt våra intressen bör gagnas, genom att på detta sätt ansluta sig till en konvention, om vilken även herr socialministern nyss måste uttala, att den har en mycket bristfällig formulering, och som efter vad jag menar ej heller ur saklig synpunkt är förenlig med våra intressen. Jag tror, att vi med gott samvete kunna avvisa denna konvention, som jag som sagt icke tror är förenlig med våra och knappast heller med några andra berättigade intressen. Genom detta avvisande avbryta vi icke på något sätt det internationella socialpolitiska samarbetet, som vi tvärtom alltjämt äro beredda att så långt det rimligen kan begäras av oss medverka i och stödja.

Jag ber sålunda, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr Bagge: Herr talman! Herr socialministern sade själv, att han inte hade haft tillfälle att höra mitt anförande, och detta var även uppenbart av hans replik. Man skulle möjligen kunna ifrågasätta, om inte hans yttranden kunde ha varit litet mindre personligt färgade. Nu har han sprungit sin väg igen, han finns inte längre tillstädes i kammaren heter det visst — och därför tjänar det ännu mindre någonting till att jag tar upp någon långrandigare diskussion med honom eller ger något utförligare svar på vad han har sagt, då det ju bara skulle betyda en upprepning av mitt tidigare anförande. Men det är några saker, jag ändå får lov att säga.

För det första vill jag säga, att när han påstod, att jag hade varit så synnerligen tvärsäker och hade hängivit mig åt allehanda dystra spådomar i det ena eller andra avseendet, så visar det ju, att han alls icke har hört vad jag

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

har sagt. Jag gjorde ingenting annat än försökte utveckla det resultat, som arbetslöshetsutredningen har kommit till, och försökte därtill lägga en del egna synpunkter. Det enda jag begärde var, att man från hans sida skulle ange de skäl, varför man icke ansåg dessa synpunkter berättigade och riktiga. Kan det i något avseende anses vara tvärsäkert och olämpligt? Jag vill också tillägga, att detta arbetslöshetsutredningens betänkande är underskrivet icke bara av borgerliga representanter, utan också av den socialdemokratiska regeringens egen s. k. expert, herr Severin, som varit med om alla dessa slutsatser. Då är alltså han också tvärsäker och hängiver sig åt olämpliga spådningar.

Herr socialministern sade vidare, att han uppfattat mitt yttrande på det sättet, att jag endast ville göra mig löjlig över den högvärdiga institutionen i Genève genom att räkna upp namnen på en del av de stater, som hade deltagit i voteringen, och utelämnat andra namn. Anledningen till att jag gjorde det var ju uteslutande, att jag ville karakterisera innebörden av den votering, som, enligt vad man här har sagt, band oss på ett högtidligt sätt att gå med på den ifrågavarande konventionen. Och när jag då ville visa detta, hade jag ingen anledning att ange namnen på andra än just sådana stater, vilkas namn icke föreföllo mig särskilt förpliktande. Om detta sedan kanske kastade ett löjligt skimmer över förrättningen — ja, det är då sannerligen inte mitt fel, utan det beror väl på de faktiska förhållandena.

Sedan talade herr socialministern om åttatimmarslagen och de olycksprofetior, som skulle ha blivit uttalade vid dess antagande, och därvid yttrande *han* sig mycket tvärsäkert. Han sade, att icke en enda av dessa profetior på något sätt ha blivit bekräftade. Om jag nu får återgå till arbetslöshetsutredningen, så ger den ett starkt stöd åt den meningen, att den höjning av arbetskostnaderna upp till en mycket hög nivå, som inträffade på en gång genom åttatimmarslagen, jag tror det var omkring åren 1919—1920, har i hög grad bidragit till den omfattning av den permanenta arbetslösheten, som vi ha att dragas med sedan den tiden. Om det är riktigt eller icke, det är svårt att säga, men åtminstone är det det resultatet, som man har kommit till efter dessa undersökningar, också utan reservation från något håll. Jag vet nu inte, om herr socialministern har läst denna eller andra utredningar i ämnet. Det förefaller knappast så. Men om han hade gjort det, skulle det varit av mycket stort intresse att få veta, vad det är för brister han anser vidlåda den.

Han yttrade också, att när vi hade kunnat klara åttatimmarsdagen så bra, kunde vi väl klara fyrtiotimmarsveckan lika bra. *Om* nu detta hade varit riktigt, så är det väl i alla fall en underlig logik. Det är den gamla historien om att »tål du det, så tål du det», d. v. s. man kan gå hur långt som helst, utan några ytterligare verkningar. Hur långt skall man gå? Varför skall man stanna vid fyrtiotimmarsveckan? Vi kunna gå ännu längre, till ett ännu mindre timantal undan för undan, ända tills man utrotat arbetslösheten genom att sluta arbeta helt och hållet.

Nu sade herr socialministern, att det endast skulle vara internationella bekymmer, som läge i vägen, när det gällde att bedöma verkningarna av arbetstidens förkortning. Jag tror icke, att det är riktigt, utan jag tror, att om han litet närmare studerar det material, som föreligger, skall han också finna, att det kan precis lika väl hända inom de industrier, som producera för hemmarknaden, att en ökning av arbetskostnaderna för med sig en ökad rationalisering och ökade svårigheter. Jag tror därför icke heller på denna hans motivering för principkonventionen. Han sade nämligen, att den egentliga meningen med principkonventionen just var, att om man skulle få en internationell förkortning av arbetstiden, så kunna vi utan några bekymmer också gå med

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)
 på en sådan. Jag tror icke, att det förhåller sig så, och jag tror icke, att den motiveringen heller är riktig, som han nu kommer med på detta stadium av diskussionen.

Herr **Forslund**: Herr talman! Flera av de föregående talarna ha erinrat om att jag i mitt tidigare anförande använde orden »moralisk förpliktelse» och tycka, att det är något, som man egentligen icke borde säga ut i detta sammanhang. Jag ber därför att få förklara, hur jag ser på detta problem och varför jag använde det uttrycket.

Jag menar, att så som detta vårt internationella arbete är uppbyggt och som det tar sig uttryck i den konstitution, som är skapad, så ligger i själva konstitutionen något, som hör samman med moralen. Och det konventionsförslag, som här har presterats från denna arbetsorganisation, den utgör enligt min mening ett typiskt uttryck just för vad jag här säger om själva konstitutionen och hur den verkar. Man har nämligen icke gått in för att strikt i detalj säga ut, hur det skall vara, men man har begärt, att de till organisationen anslutna staterna — alltså medlemmarna — skola vara vänliga att i detta utomordentligt viktiga ärende avge en deklARATION, huruvida de i sin politiska verksamhet i sina respektive länder vilja arbeta för att just taga upp problemet om en förkortad arbetstid, och därtill har man angivit en norm av fyrtio timmars arbetstid per vecka. Man har här icke gjort på samma sätt som när man förordade konventionen om fyrtioåttatimmarsveckan, nämligen att i detalj skissera upp allt som skall tillhöra en konvention rörande reglerad arbetstid och som av åtskilliga i denna kammare såväl som i andra kammaren säkert har åberopats som en av svårigheterna för att kunna ratificera Washingtonkonventionen, nämligen att den var stöpt i en sådan form, att den icke medgav en smidig anpassning.

I nu föreliggande konventionsförslag säger man, att här skola vi gå in för en principdeklARATION, huruvida man i vårt land vill arbeta för genomförandet av en fyrtiotimmarsvecka, men man säger icke närmare, hur man skall ha det ordnat inom respektive industrier, utan man har tänkt sig att med specialkonventioner närmare skissera det, och så skall eventuella förslag sedermera bli föremål för särskild prövning. Jag är villig erkänna, att det är en ny princip, som således tillämpas, men jag tror, att det är en princip, som väl kan försvara sig i den svåra situation, som man kan säga att världen har befunnit sig i. Det är ingenting annat än ett uttryck för, att man här har funnit en sådan mängd av svårigheter i de skilda staterna i vad det gäller arbetslösheten, att det har tvingat dem att finna någon samlande linje, som man skulle kunna gå fram efter, när man har att söka bemästra arbetslösheten.

Visst är det så, att man i det oändliga kan diskutera den här saken om vilken verkan det och det kan ha, när man skall söka bekämpa arbetslösheten. Jag tror ingen kan stiga fram och säga, att *det* är den rätta vägen, och *det* är det absolut avgörande för att kunna lösa det här problemet. Men det är en sak. En annan sak är, att man allvarligt går in för att pröva det som man efter moget överbäggande anser sig vilja rekommendera för nationerna. Denna rekommendation från Genève är således att taga som en rekommendation, och — jag vill gärna uppfatta vårt arbetssätt där nere som sådant — den innebär också en förpliktelse för oss. Vi skola icke bara säga nej, därför att vi för dagen icke tycka att den passar oss.

Jag vill också, framför allt till herr Bagge, säga det, att när man här söker att värdera de nationer, som ha deltagit i omröstningen i Genève, så undrar jag, om det inte kläder nästan bättre att iakttaga litet större försigtighet. Ty tänk, professor Bagge, om det finnes en professor där nere i de sydliga

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

länderna, som just tar sig för att bedöma Sveriges riksdag, sedan den nu fattar sitt beslut, och kommer ungefär till samma ståndpunkt, som herr Bagge har gjort, och säger ungefär så: Skola vi rätta oss efter den där nationen? Behöver det innebära någon förpliktelse för oss, att man där uppe i islandet fattat ett enligt min mening oklokt beslut? Som man ropar i skogen får man svar, heter det, och det kan lätt tänkas, att om man bygger på ett sådant resonemang, kan man få svar, som inte äro riktigt trevliga. Jag vill således säga, att det inte är precis voteringsciffrorna i Genève, som enbart såsom sådana skapa en förpliktelse för oss, utan det är vårt medlemskap i organisationen.

Nu frågar man här: Vad skola vi då göra? Den frågan framställde också utskottets ordförande. Ja, enligt min mening böra vi fortsätta med det internationella samarbetet, bygga vidare och i den mån det är möjligt söka medverka till att man i första hand på frivillighetens väg kommer till rätta med detta problem. Det är ju en uppgift, som inte alls är så liten, utan den räcker kanske någon dag framåt.

Jag skulle dessutom vilja säga, att vi få inte bara — som jag tycker herr Bagge alltför mycket gjorde — poängtera det resultat, vartill de utredningsmän kommit, som i det här landet sysslat med detta mycket omfattande problem, utan man får också taga litet hänsyn till vad andra nationer försökt sig på, där man haft att brottas med dessa svårigheter. Ty inte kan man väl säga, att den lilla kommitté, som suttit här i landet och tittat på dessa saker, har kommit till den absoluta sanningen, och att allt vad andra säga, som något avviker från denna kommittés mening, det behöva vi icke bry oss om. (Herr Bagge: Det har jag icke sagt.) Nej, men man kan lätt uppfatta det så, när man så starkt rekommenderar en läsning av vår egen kommittés yttrande i detta fall. Jag tror, att man skall se det mera som ett stort problem och att man, när man söker fördela arbetstillfällena, icke gör det på sådant sätt, att det egentligen icke blir någon lindring i arbetslösheten, ty det blir ju ingen lindring i annan mån än att människor få sysselsättning. Men det gäller att skaffa människorna icke bara sysselsättning utan dessutom en större köpförmåga än de tidigare haft.

Ja, herr talman, jag vill ytterligare poängtera, att denna fråga skulle kunna diskuteras oändligt länge, men som saken nu ligger till, ber jag endast att ännu en gång få yrka bifall till reservationen.

I herr Forslunds yttrande instämde herr *Lindhagen*.

Herr Westman: Herr talman! Det är mycket svårt att diskutera denna fråga med herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, eftersom han kommer in här som en komet på debattens stjärnhimmel och sedan försvinner. Vi förstå ju alla, att det beror på att han är upptagen av en debatt, som han blivit invecklad i andra kammaren, och vi äro naturligtvis tack samma för de ögonblick av sin tid, som han kan ägna oss. Under sådana förhållanden tjänar det emellertid inte mycket till att ingå på något bemötande i detalj av vad herr socialministern yttrade. Jag skall med anledning av vad han sade inskränka mig till att förklara, att jag naturligtvis är beredd att sluta mig till dem, som vilja rösta för en konvention av det innehåll, som vi här debattera, under förutsättning, att jag blir övertygad om att man kan inskränka arbetstiden till fyrtio timmar utan att det medför, att arbetarnas levnadsnivå sänkes eller att arbetslösheten ökas.

När jag nu märker, att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet åter låtit oss få förmånen att se honom ibland oss, vill jag tillägga, att en sådan övertygelse icke kunde bibringas mig av herr statsrådets anförande.

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

Herr statsrådet anförde två skäl. Det ena skälet var det, att när man diskuterade införandet av åttatimmarsdagen, hade det förekommit en hel del falska profetior i fråga om de olycksbådande verkningarna, och dessa profetior hade enligt herr statsrådets mening icke slagit in. Men frågan om åttatimmarsdagens verkningar är naturligtvis icke närmare utredd, genom att man säger så och påpekar den saken. Det finnes ett försök till en studie, som socialstyrelsen gjort i detta ämne och som är mycket intressant, men jag skall inte ingå härpå. Det andra skälet, som herr statsrådet anförde, var det, att herr statsrådet helt kort förklarade, att han var övertygad om att tekniken nu hade kommit därhän, att arbetarna kunde få arbetstiden nedsatt till fyrtio timmar, utan att detta skulle försämra deras levnadsvillkor. Men dessa båda yttranden av herr statsrådet kunna för mig icke ersätta den brist på saklig utredning, som man måste klaga över. Man kan ju inte ändå begära, att den svenska riksdagen skall, utan någon på förhand riksdagen meddelad utredning och utan att vi här i debatten få på ett mera ingående sätt framlagda för oss sakliga skäl, vara beredd att sluta sig till den ståndpunkt, som regeringen intagit. Jag säger detta, därför att jag tror, att om regeringen vill övertyga dem, som nu stå tveksamma eller avvisande, om riktigheten av sin ståndpunkt, så är det mycket önskligt, att regeringen tar upp den här frågan till ingående undersökning och då utgår från det arbete, som på senare tid har blivit utfört i vårt land för att belysa det oerhört invecklade problemet, och därvid naturligtvis även beaktar det arbete, som har utförts i utlandet.

Åtskilliga talare ha sagt, att man aldrig kan komma till klarhet om denna sak: den ene har en åsikt, den andre en annan. Men så pessimistisk får man inte vara. Man får väl ändå hoppas, att till följd av nationalekonomiens uppblomstring, både utanför denna kammare och inom densamma, det skall bli oss möjligt att få oss förelagt sådant material, att det ger oss möjlighet att bedöma den här frågan något säkrare, än vi kunna göra i denna stund.

Herr statsrådet Möller: Ja, herr talman, det är klart som dagen, att om man vill ha en mera fullständig utredning beträffande verkningarna av en fyrtiotimmarsvecka — under olika förutsättningar, givetvis, ty den kan ju förknippas med ganska olika villkor — så är det bara tacknämligt. Det förhåller sig på det sättet, att en sådan utredning också har stått på under tecknadsprogram, men jag har tyvärr inte vågat mig på det, därför att kommittéanslagen ju i alla fall visa en oroväckande tendens att överskridas, och jag tror inte, att det är en utredning, som kan verkställas allenast genom ämbetsverken.

Om man nu klagat på utredningen här, så kan jag möjligen förstå det, men jag vill då påpeka, att en utredning givetvis måste verkställas, så snart det är fråga om att förelägga riksdagen *lagförslag* i ämnet. Det ligger i sakens natur. Men den svenska regeringen har ju intagit den ståndpunkten, att det är två villkor, som skola vara fyllda. Det ena är lönekomensationen och det andra är internationaliseringen. Därför måste jag säga, att steget från en sådan principkonvention som denna och till positiva lagstiftningsåtgärder otvivelaktigt är ganska långt, och innan man kan skrida till åtgärder, hinner man med all säkerhet att göra nödig utredning i dessa avseenden.

Men sedan är det en annan sak. Enligt statuterna för internationella arbetsorganisationen måste regeringen framlägga de konventionsförslag, som ha antagits på en arbetskonferens, inför den först sammanträdande riksdagen, och redan detta skulle ju ha utgjort ett hinder för en utredning, så djupgående som den herr Westman begär på den här punkten. Uppriktigt sagt tror jag icke att det räcker med att en nationalekonom teoretiskt sitter och penetrerar detta problem. Vi böra vid detta laget vara rätt skeptiska mot de nationalekono-

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

miska utredningarna av problemen, i varje fall mot deras förmåga att förutsäga de praktiska verkningarna. Skulle man eventuellt uppdraga åt två nationalekonomer att göra en utredning, komme de utan tvivel till alldeles motsatt resultat o. s. v., och en sådan rent vetenskaplig utredning skulle därför säkerligen icke räcka. Den nationalekonomiska vetenskapen stödde nog i allmänhet arbetsgivarnas uppfattning om de ödesdigra verkningarna av åttatimmarsdagen på sin tid, och alltför stora förhoppningar kan man därför icke fästa vid en sådan utredning. Det måste vara en betydligt vidlyftigare utredning, som även tar det praktiska livets män i anspråk. Detta gör, att man inte kan hinna med det mellan ett beslut i slutet av juni i Genève och framläggandet av propositionen ett halvt år senare i den svenska riksdagen. Nu kan jag icke se, att en sådan utredning är behöflig för ett uttalande, som bara innebär, att man vill främja de internationella strävandena till en minskning av arbetstiden, såsom jag förut tillåtit mig understryka.

Herr Rahmn: Herr talman! Herr Westman yttrade med rätta i sitt sista anförande, att det synes vara en inkonsekvens, att den föreliggande propositionen tar sikte på fyrtiotimmarsveckan, medan samtidigt beträffande lantarbetare frågan om fyrtioåttatimmarsveckan är aktuell. Detta ger mig anledning erinra om, att när herr socialministern förra sommaren tillsatte en beredning för att undersöka arbetstidsfrågan för de affärsanställda, så fattades det som ett direktiv från regeringen, att här gällde det att fullfölja beslutet från Genèvekonventionen 1931 beträffande fyrtioåttatimmarsvecka för affärsanställda.

Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang understryka, att jag tycker att det är inoportunt att nu diskutera fyrtiotimmarsveckan för arbetare, innan de privatanställdas arbetstidsfråga blivit utredd. Man får icke glömma, att de affärsanställda många gånger komma på mellanhand mellan arbetsgivare och arbetare. Det ligger ju ofta till så, att, när arbetsgivaren ikläder sig större utgifter för sina arbetare, de affärsanställda få sitta emellan. Samma förhållande torde gälla om arbetstiden. Jag skulle därför, herr talman, vilja framhålla, att, då frågan om fyrtioåttatimmarsveckan för privatanställda ännu länge måste vänta på sin lösning, tidpunkten är mycket illa vald för ett omedelbart ställningstagande beträffande fyrtiotimmarsveckan för arbetare. Såsom herr socialministern väl vet, förefaller det som om den beredning, vilken fått i uppdrag att utreda arbetstidsfrågan för privatanställda, nog får arbeta minst ett år till för att komma till något resultat — så pass tillkrånglad är dess uppgift — och jag anser, att den saken måste ses i bestämt sammanhang med den nu föreliggande frågan.

Det är därför, herr talman, som jag instämmer i yrkandet om avslag på propositionen och om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den av herr Linder m. fl. vid upplåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Forslund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 punkten 3, röstar

Ja;

Konventionsförslag ang. 40 timmars arbetsvecka. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Linder m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Forsslund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 58;

Nej — 44.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 4—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr statsrådet *Leo* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 103, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 32 § lagen den 7 juni 1934 (nr 241) om allmänna vägar;

nr 106, angående restaurering av Gustaf III:s paviljong i Haga; samt

nr 107, angående försäljning av lägenheten Stockö mjöl- och sågkvarnar nr 1 och 2 i Söraby socken av Kronobergs län.

Om vissa ändringar i arbetstidslagen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om arbetstidens begränsning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 17, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Olsson* i Stockholm m. fl. hemställt, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte anhålla, att regeringen ville utarbета och till 1937 års riksdag inkomma med förslag dels till sådana ändringar av lagen om arbetstidens begränsning, att arbetstiden för arbetare inom industrien i allmänhet förkortades till 40 timmar i veckan och för arbetare i särskilt tungt och hälsofarligt arbete samt för arbetare under 18 år till högst 36 timmar i veckan, med iakttagande av att lönekomensation borde lämnas, dels till sådana ändringar, att lagens tillämpningsområde utvidgades att omfatta de arbetargrupper, som nu icke vore inbegripna under lagens tillämpning, dels ock till sådan skärpning av bestämmelserna angående övertidsarbete, att dylikt endast medgäves då särskilt tvingande omständigheter föreläge, exempelvis då genom natur- eller olyckshändelse eller genom annan omständighet, som ej kunnat förutses, fara föreläge för liv, hälsa eller egendom.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion, II: 17, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Om vissa ändringar i arbetstidslagen. (Forts.)

Reservation hade anmälts av herrar *Linder, Sigfrid Hansson, Hagman, Hage, Olovson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken och *Hansson* i Trollhättan, vilka under hänvisning till vad de anfört i reservation till utskottets samtidigt med förevarande utlåtande avgivna utlåtande nr 19 hemställt, att nu ifrågavarande motion, II: 17, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr **Nerman**: Jag ber att få yka bifall till motionen i ämnet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet endast yrkats, av herr *Nerman*, att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt herr *Nermans* yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 3, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkten 8.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9.

Med förmälan, att utskottet icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 50,000 kronor.

*Anslag till
upplysnings-
verksamhet i
utlandet ang.
Sverige.*

Herr **Branting**: Herr talman! Jag vill tillåta mig att under denna punkt framhålla ett önskemål angående den upplysningsverksamhet om Sverige i utlandet, som under nuvarande förhållanden synes vara särskilt påkallad. Jag åsyftar den uppenbara nödvändigheten av att särskilt i ett av våra södra grannländer bedrives en energisk upplysningsverksamhet beträffande *svensk rättsuppfattning*. När det kan inträffa, att svenska undersåtar i utlandet bli lagförda och ådömda utomordentligt stränga straff för handlingar, som enligt svensk lag och rättsuppfattning överhuvud icke alls äro straffbara, då synes det mig vara av väsentlig betydelse, att opinionen i ifrågavarande land blir upplyst om, att dylika domstolsutslag äro ägnade att väcka stark indignation här i landet. Det finns enligt min mening anledning att samtidigt upplysa vederbörande utländska opinion, att denna kränkta svenska rättsuppfattning ingalunda är för Sverige säregen, utan oss veterligt gäller i alla moderna kulturländer. Man bör med andra ord enligt min mening upplysa tyska folket, att det icke finnes och aldrig kommer att finnas en väg till samförstånd mellan den civiliserade världens rättsuppfattning och den nazistiska rättsskipningen.

Anslag till upplysningsverksamhet i utlandet ang. Sverige. (Forts.)

Herr **Nerman**: Herr talman, mina herrar! Jag är i någon mån förekommen av herr Branting, men jag skulle ändå vilja säga ett par ord i detta ärende. Jag tillät mig vid årets remissdebatt påpeka den brutala och för svensk och överhuvud kultiverad rättsuppfattning kränkande behandling, som i Tyskland hade kommit ett par svenska sjömän till del. Det var sjömannen Knut Mineur, som redan i höstas ådömdes 6 års tukthus för innehav och spridande av i Tyskland såsom förgripliga ansedda skrifter, och sedan dess har svenska sjömannen Erik Jansson ådömts 5 år för liknande s. k. brott.

Jag är fullt på det klara med svårigheterna att från svenskt håll kunna hindra en sådan trafik. Och jag vill inte heller på något sätt med detta mitt lilla inlägg vålla några svårigheter i utrikesledningen. Varje land stiftar sina lagar. Jag passar på tillfället att säga, att hur grundligt jag än ville ha det svenska samhället ommöblerat, är jag glad åt det mått av demokrati, som vi ännu ha kvar och äro stolta över. Men just därför att vi här ännu bygga på humaniteten måste vi se med oro, hur en rättspraktik, som vi icke äro vana vid, en rättspraktik, som vi sett förut mot svenska medborgare från kinesiska rövarband, numera spritt sig till hjärtat av Europa. Jag gör här ingen partiframstöt. Det är inte heller någon klassyn på något sätt. Stora lager av svenska folket ha upprörts. För att bevisa det ber jag att få citera, hur en folkfrisinnad tidning, Dagens Nyheter, i dag i en ledande artikel bedömer saken:

»Tukthusdomen över den svenske sjömannen, som gått i land i Hamburg med en förgriplig tidning på fickan och lånat ut den till en tysk, gör ett frånstötande intryck. Den verkar måttlöst, står inte i något som helst rimligt förhållande till den påtalade handlingen. Det må vara hänt att medborgare i naziststaten anses ta skada till sin själ av umgänge med utländsk press med en viss färg och att det är straffbart att inleda dem i frestelse. — Det bör», säger Dagens Nyheter vidare, »inte förvåna om man reagerar både mot behandlingen av en svensk medborgare och mot påståendet att mentaliteten hos svenskarna är 'densamma som hos tyskarna'. Vi äro icke sinnade att begå högförräderi mot svensk humanism och rättstradition. Och innan något sådant har skett, är likheten obefintlig.»

Till sist säger tidningen följande: »Enligt svensk åskådning och lag existerar ingen gradering av medborgarskapet, inget kastväsen med uppdelning i olika skikt med skilda rättigheter och förmåner. Det är vår folkgemenskap, och den förpliktat svensk opinion och svenska myndigheter att göra allt som står i deras förmåga för att bispringa en nödställd, illa misshandlad landsman, alldeles oberoende av hans politiska bekännelse (om den nu finns till). Sverige kan ej slå sig till ro med det orimliga resultatet av en snedvriden rättegång. När någon ändring inte står att vinna på vanlig väg genom överklagande, så måste andra medel försökas i andra instanser, vilka ha möjlighet att rätta till det som för oss ter sig som en blodig orättvisa, ett övergrepp.»

Jag har, herr talman, velat yttra och citera detta som en demonstration mot barbariet men också som en vädjan till utrikesministern — och jag antar, att min vädjan inte alls uppfattas, som om jag skulle misstro hans goda vilja — att på det sätt, som står till buds, med hela det tryck, som kan utvecklas, bestå de två våldförda landsmännen i ett ociviliserat land och upplysa vederbörande — det gäller ju här, som den föregående talaren nämnde, upplysningsverksamhet — att Sverige alltjämt håller på humanitet och kultur och inte tillåter vad som helst mot sina medborgare. Det behöver inte utgöra något hinder, att Sverige är ett litet land, som därför måste ta hänsyn till ett stort. Ett annat litet land, Schweiz, har mycket klart sagt ifrån sin upp-

Anslag till upplysningsverksamhet i utlandet ang. Sverige. (Forts.)
fattning om friheten. Och jag vill uttala min önskan — jag tror, att litet var är med på den — att här göras så pass starka åtgärder, som överhuvud kunna göras.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkten 10.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till upplysningsarbete för freden för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 20,000 kronor.

*Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.*

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehåft

dels en inom första kammaren av herr *Lindhagen* väckt motion (nr 235), vari hemstälts, att riksdagen ville till upplysningsarbetet för freden — i anslutning till fredsorganisationernas yrkande — anslå för nästa budgetår 50,000 kronor eller åtminstone det belopp 35,000 kronor, som tidigare beviljats;

dels en inom andra kammaren av herr *Meyerhöffer* m. fl. väckt motion (nr 87), vari hemstälts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag att till upplysningsarbete för freden anvisa ett extra anslag av 20,000 kronor;

dels ock en inom samma kammare av herr *Holmgren* m. fl. väckt motion (nr 206), vari hemstälts, att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts förslag att till upplysningsarbete för freden för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 20,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å såväl herr Lindhagens motion (I: 235) som herr Meyerhöffers m. fl. motion (II: 87) ävensom herr Holmgrens m. fl. motion (II: 206) måtte till upplysningsarbete för freden för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 20,000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Svensson* i Kompersmåla, *Borell*, *Nylander*, *Vollrath*, *Tham*, *Magnusson* i Skövde, *Holmgren* och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till såväl herr Meyerhöffers m. fl. motion (II: 87) som herr Holmgrens m. fl. motion (II: 206) avslå Kungl. Maj:ts förslag ävensom herr Lindhagens motion (I: 235) rörande anslag till upplysningsarbete för freden;

2) av herrar *Gustafsson* i Benestad, *Nilsson* i Fredriksfält, *Strindlund* och *Svensson* i Grönvik, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å såväl herr Lindhagens motion (I: 235) som herr Meyerhöffers m. fl. motion (II: 87) ävensom herr Holmgrens m. fl. motion (II: 206) till Upplysningsarbete för freden för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 15,000 kronor.

Herr **Borell**: Herr talman! I år har Kungl. Maj:t äskat en ökning av anslaget till upplysningsarbetet för freden med 5,000 kronor eller således från 15,000 till 20,000 kronor. Herr Lindhagen har motionerat om en ytterligare ökning till 50,000 kronor eller åtminstone 35,000 kronor. Andra motionärer ha yrkat avslag på Kungl. Maj:ts framställning. Statsutskottet har hemställt

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

om bifall till det av Kungl. Maj:t äskade anslaget, men vid utskottets utlåtande är fogad en reservation av herr Svensson i Kompersmålå och mig jämte en del andra ledamöter av utskottet, som gått på avslagslinjen.

När vi senast ungefär för ett år sedan diskuterade denna fråga i första kammaren, uttalade min ärade vän herr Johan Nilsson i Malmö, att, sedan riksdagen en gång frångått den gamla principen att dela ut små gåvor här och var till fredsföreningarna och i stället samlat sig kring ett större anslag, hade fredsrörelsen på detta vunnit oerhört. Uttrycket är hans eget. Den vinsten hade enligt herr Johan Nilssons utsago åstadkommits därigenom, att man fått fram en ordning, varigenom man kan erhålla ett material, på vilka fredsföreningarna kunna bygga sin verksamhet, och herr Nilsson bestred bestämt påståendet att beviljandet av detta anslag icke skulle medföra några positiva eller praktiska resultat. Jag vet nog, att herr Johan Nilsson och många med honom i detta stycke äro starka i tron, men jag undrar dock, huruvida, om man ser på vad som hänt bara sedan den gången vi sist behandlade denna fråga, man ej är villig att erkänna, att denna verksamhet tyvärr under nu rådande situation i världen icke har stor utsikt att avsätta några praktiska resultat. Vill man nu på praktiskt sätt verka för freden och särskilt för att vi skola få behålla freden för vårt land, så torde man böra inrikta verksamheten på ett helt annat sätt. Den bör enligt min mening inriktas på att upplysa dem, som möjligen ännu icke kommit till den insikten, att det enda sätt vi ha att om möjligt värna vårt land från kriget är att skaffa oss ett effektivt försvar och att således inplanta denna uppfattning hos alla. Det är visserligen så, att den upplysningsverksamhet, som nu är i fråga, icke, såsom herr Johan Nilsson också omnämnde, längre kan anses medföra större skada än gagn för freden. Jag förmodar, att herr Johan Nilsson därmed åsyftade den upplysningsverksamhet, som propagerade för Sveriges isolerade avrustning, men det är ändå icke utslutet, att verksamheten från de sammanslutningar, som få del av detta anslag, kan bidraga till att fasthålla en del människor vid den uppfattningen, att man kan förtrösta på det mål, man vill nå med denna upplysningsverksamhet och som ju ligger långt, långt borta i ett dunkelt fjärran, och således glömma bort vad som nu är nödvändigt, nämligen att skaffa ett värn, som gör det möjligt för Sverige att leva i fred. Jag har således i år liksom i fjol och kanske än mer i år den uppfattningen, att beviljandet av detta anslag icke har något med praktisk politik att göra för närvarande.

Vid sådant förhållande måste jag vidhålla mitt yrkande om avslag på anslaget och jag yrkar följaktligen bifall till den av mig omnämnda reservationen.

Herr Gustafsson, Per: Herr talman! Jag skall icke upptaga någon debatt. Det har emellertid varit så, att jag icke ansett mig i avdelningen och utskottet kunna gå med på vare sig den av Kungl. Maj:t begärda höjningen av anslaget eller det yrkande om avslag, som nyss framställdes av herr Borell. Under föregående år har utgått ett belopp av 15,000 kronor, som enligt redogörelsen i propositionen använts huvudsakligen som understöd till olika föreningar. Jag och mina kamrater från bondeförbundet ha ansett, att vi icke borde skära bort det anslag, som utgått för innevarande år, men vi ville icke heller vara med om höjning av detsamma, då vi ej kunnat finna några starka skäl tala för att en sådan höjning av anslaget skulle medföra några särskilda fördelar eller en tryggare fred för Sverige. Det är min uppfattning att, såsom herr Borell nyss nämnde, en bra åtgärd att främja fred för Sveriges vidkommande är att vi ha ett gott och bra försvar. Jag tror, att situationen i världen är sådan, att vi göra fredstanken en mycket god tjänst genom att se om vårt

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

försvar. Betydligt viktigare resultat torde kunna vinnas därmed för Sveriges räkning än genom en höjning av detta anslag. Jag har emellertid ej ansett, att förhållandet är sådant, att man bör skära bort, som jag nyss nämnde, vad som hittills utgått till detta anslag, och därför har jag tillsammans med mina medreservanter yrkat, att anslaget skulle utgå såsom hittills med 15,000 kronor för nästa budgetår.

Jag ber att få yrka bifall till denna hemställan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skall först be att få säga några ord om anslagets belopp. Det har som bekant varit större. Nu har i alla fall fjolårets anslag ökats med 5,000 kronor i propositionen, och det är ju ett litet framsteg.

Jag tillåter mig erinra, att en verksamhet för freden och en verksamhet för försvaret äro två tvillingbröder; det måste även den siste talaren medge — d. v. s. det medger han icke, men han borde medge det. De borde gå hand i hand. Och när man kan anslå medel till ökade försvarskostnader, såsom det föreslås från det hållet och även från vänsterhåll, som med nödvändighet gå till många miljoner, är en ökning av 5,000 kronor för försvarets tvillingsyster, freden, ett alldeles för anspråklöst belopp. Om man därmed jämför, att vi för folkförbundet, som har oerhörda svårigheter nu med sitt folkförbunds krig, anslå bara för vår lilla nations räkning i år 670,000 kronor, så är ju en ökning här av bara 5,000 kronor alldeles för anspråklöst i förhållande till det arbete, som bör påläggas det svenska fredsfolket för att stödja den internationella freds rörelsen i världen och sin egen inom landet.

Nu har också inträffat, att en samarbetskommitté mellan fjorton svenska fredsföreningar har redan i fjol hos statsutskottet påyrkat bifall till min motion om att 50,000 kronor måtte godkännas. Men den kom för sent till statsutskottet den gången. I år har samarbetskommittén petitionerat till regeringen om den saken. Den begärde 50,000 kronor, men regeringen har icke lyssnat.

Nu står jag här i alla fall ensam, och man säger, att jag söker för litet samarbete numera. Men förr var jag specialist i massmotionerande, ty då kunde man få riksdagsmän med på att intressera sig för viktiga frågor, både små och stora, både dagspolitiska och idépolitiska. Man kunde även räkna med att medmotionärer intresserade sig för att deltaga och försvara motionerna. Nu finnes det ingen möjlighet att åstadkomma något sådant. Det är ju maskinerna, som göra det. Vi kunna säga med Cicero: »Senatorerna äro förträffliga människor, men senaten är ett odjur.»

Nu har jag verkligen gjort ett försök på kvinnligt håll i andra kammaren, men därav blev intet. Regeringens eller partiledningars konstaterande eller förmodade inställningar dominera oss. Det går inte för oss att ha enskilda meningar. Och nu står jag således ensam. Men jag tycker, att samarbetskommittén, om den haft ett så stort intresse för saken, verkligen kunde ha legat i selen och gått omkring bland riksdagsmännen och skaffat medmotionärer. Den kommer kanske att göra det nästa riksdag, ty jag har sträckt upp den åtskilligt.

Det är nu först fråga om beloppet. Jag har nu yrkat på 50,000 kronor. Men jag kan ju också taga alternativt 35,000 kronor, som förefaller alldeles för moderat från min synpunkt, och då kanske man kan få en eller två röster utom min, som jag icke kunnat få för de 50,000.

En annan fråga är, om det skall uppdragas åt regeringen att utdela anslaget. Förr var det riksdagen, som bestämde vilka som skulle få fredsanslag och hur mycket var och en skulle få. Sedan har det uppdragits åt regeringen att

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)
 disponera totalbeloppet. Det kan ha sina sidor förstås. Då kan det hända, att regeringen — det kan man icke förmena den, och så komma alla regeringar att göra — kommer att disponera det till sådana föreningar, som en regering tycker gynna regeringens utrikespolitik. Det blir då egentligen ett anslag till regeringen och icke så mycket till fredsföreningarna. Det kan till och med hända, att en regering med osynliga trådar, som alltid finnas till hands, binder dem även med föreskrifter om användningen.

Den folkliga freds rörelsen bör vara fri. Det borde kunna tillåtas, ty den är ju ingen samhällsfarlig inrättning. Den uppreser sig alltid mot våldet och den talar blott för fred på alla områden, så att vi böra ha ganska stort förtroende för den och icke förargas så mycket över idéernas flykt ibland tämligen långt från en riksdags jordbundenhet. Men nu är det så, att riksdagen icke har förtroende för alla föreningar. Det har nu av regeringen ifrågasatts utdelning endast till vissa, och statsutskottet har icke haft något att erinra mot den utdelningen. Jag får nu säga, att ehuru jag vid en föregående riksdag ville göra förbehåll, att riksdagen skulle återgå till att själv utdela dessa medel, är jag förvissad om att riksdagen knappast skulle göra det bättre i föreningarnas intresse än Kungl. Maj:t. Och det blir ju lättare för Kungl. Maj:t, ehuru Kungl. Maj:t aldrig kommer att kunna avstå från att lägga in sina egna uppfattningar, men det må vara hänt, det skall jag i år icke sätta mig emot.

Så kommer en ömtåligare fråga: Vem som skall få understöd? Vi måste debattera även denna sak. Vilka som skola få understöd bestämmer nu som sagt regeringen. Högerpartierna eller, för att undvika partibeteckningar, de »försvarsvänliga» partierna — det är ju alla, men de, som kalla sig särskilt försvarsvänliga — vilja ej ha något statsunderstöd till fredsföreningar alls, som vi hört nyss. Och varför? Jo, därför att enligt deras uppfattning är det främsta av alla program det som kallas »försvaret främst». De intressera sig således icke för fredsföreningarna och, såvitt jag erfarit, icke så mycket ens för en aktiv verksamhet för att åstadkomma fred i världen. Således, deras program kommer alltid att bli en stark härordning. Så länge stormakterna hålla sig med härordningar, skall också Sverige hålla sig med en stark härordning. Men hur länge hålla sig stormakterna med starka härordningar? Jo, så länge de behöva dem. Och hur länge behöva stormakterna starka härordningar? Jo, så länge de icke delat rovet sinsemellan. Men vidare också — om de kommit överens om det — måste de hålla sig med starka härordningar för att kunna behärska de förtryckta nationaliteterna icke blott i Europa, där det fortfarande finnes sådana, utan framför allt i Asien och Afrika, och då menar »försvaret främst» naturligtvis, att vi få taga konsekvenserna därav: Sverige skall ha en stark härordning ända till dess de förtryckta nationaliteterna i Asien och Afrika bli fria. Men så länge vilja inte fredsvännerna i landet vänta, förstå ni, utan de vilja påskynda den evolutionen, och det är därför de nu oupphörligen framträda med aktiv fredsvilja.

Nu återgår jag då till frågan, vilka av fredsföreningarna som böra få anslag. Därvid skiljer man mellan getterna och fåren, och det förstår jag. Sådana, som önska avrusta alldeles, vill riksdagen inte ge något anslag till uppmuntran av en sådan rörelse. De som vilja, att folket liksom det förordas av kväkarna, från vilka den rörelsen har utgått, skulle av samvetsbetänkligheter vägra att vid krigsutbrott ställa sig under fanorna, få heller inte något anslag. Det kan man inte göra någonting åt, ehuru även kväkarna äro aktningvärda i sina strävanden — kanske de mest ideella, när allt kommer omkring.

Uppmärksamheten bör emellertid fästas därpå, att de, som få anslag, äro småföreningarna, vilkas medlemmar mest komma från vad man förr kallade överklassen eller den högre borgarklassen eller den mera välsituerade

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

arbetarklassen, under det att de stora djupa leden ännu stå kvar i sin gamla förening, Svenska freds- och skiljedomsföreningen, som aldrig fått något sådant anslag, därför att man ansett, att den varit alltför avrustningsvänlig, men som i alla fall även politiskt siktar längst genom att syssla även med de djupgående orsakerna till krig och rustningar. I tidningen Socialdemokraten läses i dag under »Pressronden». Det är ju inte sagt, att det är tidningens redaktion, som infört den, utan det är naturligtvis den person, som haft just detta uppdrag som gjort det. I varje tidning sköter var och en sin avdelning, som han i allmänhet är diktator över, och då skriver han där vad han tycker är riktigt. Och i dag står som sagt följande *referat*:

»Fredsarbetet i Sverige har under de senaste åren blivit allt mer sakligt och verklighetsbetonat, konstaterar Ny Tid i en artikel om fredsanslaget, vilket i dag lördag behandlas i kamrarna. Vi tveka icke att ge särskilt Föreningen mellanfolkligt arbetes informationsverksamhet en god del av förtjänsten för detta. I samma riktning har den sakliga upplysningsverksamhet, som bedrivits av föreningarna för Nationernas förbund, verkat. Det vore till skada för hela fredsarbetet, om dessa organisationer till följd av brist på medel skulle nödgas inskränka sin verksamhet. Då skulle den ytliga fredspropagandan komma att göra sig bredare än nu. Att staten genom en korttänkt njugghet skulle bidra till detta, kunna vi icke finna vara något allmänt intresse. — Dessa genom fredsanslaget statsunderstödda organisationer ha i hög grad inriktat sin verksamhet på att förmedla ökade kunskaper angående internationella lägen och förhållanden åt svenska folket. Det behövs mer än väl. I det nuvarande världsläget är det ett svenskt intresse att kunskapen om internationella affärer här hemma blir större. Vi stå nu inför försvarsfrågans lösning. Denna fråga står i ett omedelbart förhållande till hela det politiska världsläget. En ökad upplysning rörande internationella problem skulle tvivelsutan bidra till ett starkare sakligt underlag ute bland folket för en rimlig lösning av försvarsfrågan. Den svenska riksdagen kommer säkert, att bevilja det av regeringen begärde upplysningsanslaget för freden. Riksdagsmajoriteten vet att göra en förnuftigare avvägning mellan internationellt och nationellt än högerpartiet.»

Nu är det bra att sprida kunskaper om hur allting är, men när det gäller frågan om krig eller fred, skola vi väl någon gång också inrikta oss på att tillägna oss en egen mening, om vad som bör göras. Men de föreningar, som nu få bidrag av fredsanslaget, inskränka sig i stort till att tala om vad som är och hysa räddhåga för att tillägna sig någon åsikt om vad som bör göras. Jo, de säga: »Minska rustningarna! Minska rustningarna!» Och de, som äro djärvare, säga: »Avskaffa rustningarna!» Men de tänka aldrig på att minskningen av rustningarna eller avskaffandet av rustningarna med bibehållande av krigens och rustningarnas orsaker inte någonsin kan förverkligas. De ta inte det ringaste intryck av att folkförbundet bara av den anledningen totalt misslyckats till och med i sitt första program att minska rustningarna. De vilja inte intressera sig för de djupgående orsakerna utan vilja bara, att man ändå skall avrusta.

Nu har jag ställt mig den frågan: menar Ny Tid, att den, som vill, att man skall även gå till grunden av tingen, är den, som bedriver den »ytliga» fredspropagandan? Det förefaller nästan så, eftersom man inskränker sig till att förorda anslag till Föreningen för mellanfolkligt samarbete och Svenska föreningen för Nationernas förbund. Där nere i Genève i centralstyrelserna för de två huvudorganisationerna kan man inte heller väcka något intresse för de djupgående orsakerna. Jag har varit med ibland och träffat dess ledare och funnit att det är omöjligt.

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

Unionen för folkförbundsföreningen vägrar som sagt enskilda medlemmar motionsrätt i motsats till vad som förekommer i andra fredsföreningar. Det händer, att mot ett enskilt förslag, säga de: Det där var intressant, men det finns inte någon majoritet för förslaget i er förening, och därför kunna vi inte ta upp det till prövning. Att få den svenska underföreningen att söka avskaffa en sådan ordning och petitionera i Genève har avslagits av en knapp majoritet inom föreningen. Men det händer ju, att man får majoritet ute ibland de meniga vid olika kongresser, vilket jag också har varit med om att lyckas i. Då stoppa emellertid styrelserna dessa majoritetsbeslut i papperskorgarna och effektuera dem inte, även om de ge anvisning på att frågan skall föras fram vid nästa kongress.

När nu Ny Tid säger, att vi inte skola ge någonting till den *ytliga* fredspropagandan, utan velat inskränka utdelningen av anslaget på det sätt jag har omtalat, får jag det intrycket, att tidningen menar, att de, som vilja gå till grunden av tingen, utöva en ytlig verksamhet.

Men när jag för ett år sedan väckte en motion om den europeiska pacifismens synvillor och efter den avbasning, som jag fått i tidningen av dess redaktör, därför att jag intresserat mig för riksdagens femhundraårsjubileum — herr Bergman fick göra mig sällskap då, och vi voro inte värda två ruttna lingon — så läste jag en vacker dag i Ny Tid en redaktionsartikel »Lindhagen på marsch», en högeligen sympatisk artikel. I den artikeln framhölls just det resonemang, som fördes i motionen: Varför rusta svenskarna? Jo, därför att de äro rädda för stormakterna. Varför rusta stormakterna? Jo, därför att de måste det för att kunna hålla sin makt över de förtryckta nationaliteterna. Alltså, sades i motionen, skola även svenskarna hålla en härordning ända till dess de där folken bli frigjorda och detta utan att verkningsfullt bidra till en annan världsordning.

Konstitutionsutskottet har i år också förmenat, att det ej är praktisk politik att gå till grunden av tingen. I den sistnämnda artikeln förklarade däremot Ny Tid, att vad som på sätt ovan sägs yttrats i motionen om synvillorna, »låg någonting under». Således måste Ny Tid med den »ytliga» fredspropaganda, som inte bör uppmuntras av Sandler, mena något annat, exempelvis konstitutionsutskottets gamla och fortsatta negativa inställning till fredens problem.

Jag tillåter mig således hoppas, att vi i vår utrikespolitik alltmer måtte komma till insikt om, att man inte bara kan gå med folkförbundet sådant det är och följa stormakternas intentioner och försöka att hålla på den rätta hästen, ty då kan man missta sig. Vi måste väl också någon gång i detta land komma fram till en självständig småstatspolitik, förnuftig och måttfull men sådan, att på dess grund kan börjas att föra fram sanningens makt i världsordningen och inte våldets. Detta är alldeles nödvändigt, då vi stå inför dessa upprepade rustningar, blodsutgjutelser, anfallskrig och allt möjligt annat, som födes ur stormaktspolitikens ödesbestämda sköte. Då gäller det också, att vår fredsverksamhet inom landet får stöd av folket, men i så fall kan man inte bara upplysa om hur folkförbundet är organiserat, vilka paragrafer som gälla där och sådant, utan också ge någon vägledning för vad vi böra göra för att komma ur detta tillstånd.

Från denna synpunkt yrkar jag en höjning i någon mån av det av regeringen begärda anslaget för att däri få utrymme även åt de djupgående orsakernas upptagande på programmet och diskuterande, till en början åtminstone såsom en idé, som emellertid småningom leder till praktik.

Herr talman! Jag yrkar bifall till ett förslag om höjning av anslaget till 35,000 kronor.

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Då vi började behandlingen av detta ärende i statsutskottets första avdelning, hade jag en svag förhoppning om att de olika partiernas representanter för en gångs skull borde kunna ena sig om ett gemensamt yrkande. Jag stödde den förhoppningen därpå, att jag ansåg högerpartiets avslagsståndpunkt inte vara hållbar i längden. Det har egentligen också funnits flera tecken, som talat för riktigheten av en sådan förmodan. Jag är också fortfarande övertygad om att högerpartiet en gång får uppleva, att dess folk kommer att kräva icke allenast anslag till försvaret, utan samtidigt också ett anslag till fredsupplysningen, både i vårt eget land och i andra länder.

Emellertid kunde vi inte komma längre i våra försök att uppnå enighet, än att man möjligen skulle ha kunnat ena sig om ett anslag på 15,000 kronor, samma belopp som anslogs i fjor. Men då vi för vår del inte ansågo oss kunna reflektera på ett sådant anbud, strandade försöken. Vi ha nämligen den uppfattningen, att utrikesministern har varit vad man kan säga alldeles för njugg i fråga om detta anslag. En hel del anslag i budgeten ha återförts till de belopp, som de utgingo med, innan krisen inträdde. Jag och några andra ledamöter i utskottet tyckte därför, att man borde kunna öka även detta anslag till det tidigare beloppet, blygsamt även det, nämligen 32,500 kronor.

Då sålunda ingen enighet kunde uppnås, förde var och en fram sina egna förslag. Reservanterna ha redan förklarat sin ståndpunkt, och herr Lindhagen har på sitt outtröttliga sätt också dragit sitt strå till stacken, med att tala om de 35,000 kronor, varom han motionerat. Jag hörde inte, om han som vanligt mot oss riktade några förebråelser. Det var nämligen så många som hade ordet samtidigt med honom. Men annars brukar han förebrå oss, att vi inte tillstyrka hans förslag. Om det nu låg någon sådan kritik i vad han sade, vill jag bemöta den med att säga, att när man ser, att ett litet blygsamt anslag möjligen kan sväva i fara, kanske det är bättre att handla efter den metoden, att rädda vad som räddas kan. Av den anledningen tyckte jag, även om jag i hjärtat håller på herr Lindhagens siffra, att det är bättre att få de 20,000 kronorna, än att genom fasthållande av en högre siffra kanske bara få 15,000.

Hur kan det nu komma sig, att vårt ärade högerparti ställer sig så ogillande mot detta anslag? Högerpartiet sätter alltid anslaget till detta ändamål i motsats mot försvarsanslagen. Om man anslår medel till försvaret, säger man på vissa håll, skall man inte vara så ologisk, att man samtidigt anslår medel till fredsarbetet. Även om högerpartiets ärade representant inte i dag motiverade sin ståndpunkt på det sättet, har det resonemanget framförts otaliga gånger tidigare. För min del, och det är väl alla fredsvänners åsikt, är jag av den uppfattningen, att även om vi nödgas ha ett försvar — ty vi nödgas därtill — utesluter väl inte detta, att vi, när vi se, att vi inte därmed kunna garantera freden, böra lämna ett anslag till fredsupplysningen för att en gång i framtiden — avlägsen eller närliggande, är svårt att säga — komma därhän, att människorna kunna förhindra krig. Nu invänder man så ofta från högerns sida både här i riksdagen och i pressen, att vi svenskar äro det fredligaste folk i världen och att ingen människa bland oss önskar krig. Jag har ingen anledning misstänka motsatsen, men detta hindrar väl inte, att vi försöka verka för en sådan fredsupplysning utåt och att vi på det sättet kunna förhindra krig. Nu kan någon säga, att vi därmed kanske kunna vinna något av syftet, när det gäller de fria och civiliserade staterna. Men hur går det på en del håll i Europa, där man infört medeltida metoder med tvång, förtryck och ofrihet? Invändningen är riktig, men en fredsupplysning värl-

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

den över skulle säkerligen icke alltid lämna diktaturstaterna opåverkade. Nationerna ha under gångna tider tämligen enigt riktat sig mot slaveriet. Om detta införes i s. k. civiliserade stater, böra inte andra civiliserade stater vara förhindrade att söka få vederbörande att överge ett sådant system av tvång och ofrihet, som på nytt gör människorna till slavar. Riksdagens majoritet har också ansett, att man inte allenast bör stödja fredsupplysningen inom landet utan även den, som riktar sig utåt. Genom informationsbyrån, som herr Lindhagen riktade sig mot, ha vi fått till stånd ett ordentligt samarbete, främst mellan Nordens stater. Föreningen mellanfolkligt samarbete har en byrå här i Stockholm. I den sitter ett råd bestående av representanter från alla de nordiska länderna. Genom denna byrå distribueras meddelanden och uppgifter, som kunna utgöra ett lämpligt material för fredsupplysningen i de nordiska länderna. Herr Lindhagen kan rikta sig mot den verksamheten hur mycket han vill, att den är onödig m. m., men jag måste dock bestämt säga ifrån, att likaså väl som det funnits mindre lyckade agitatorer för försvaret, så har det funnits agitatorer för fredsarbetet, som ha gjort freden stora björntjänster genom ett oklokt och i många fall mindre lämpligt arbetssätt. De hade haft bäst i många fall att handla efter grundsatsen bättre tåga än illa tala. Genom denna informationsbyrå, som samlar in material från hela världen, erhålles ett vederhäftigt och sakligt underlag för upplysningsverksamheten, varigenom personer i fredsarbetets tjänst få en god ledning. Av statens fredsanslag går ju den väsentligaste delen också till informationsbyrån, vilken jag anser det vara klokt att ytterligare utvidga, om den även i fortsättningen, som jag ej tvivlar på, håller sig på det plan, varpå den hittills stått. Då menar jag också att det inte för tillfället är så absolut nödvändigt att alla andra fredsorganisationer få några anslag, ty vad som för dem är mest nödvändigt är det material, som behövs för att kunna bedriva ett sakligt och vederhäftigt upplysningsarbete till förmån för freden. Jag kan därför inte alls dela den uppfattningen, att riksdagen åter, som herr Lindhagen tycks anse, skulle försöka sig på att fördela anslaget. Här stod herr Lindhagen förr i tiden och kämpade, såsom han ju alltid gör, med stor beredvillighet för ett litet anslag till någon fredsorganisation. Resultatet blev att riksdagen beviljade 2,000 eller i bästa fall 3,000 kronor för detta ändamål. Det värsta var emellertid, att den ene ville ha medel till en fredsorganisation, den andre till en annan organisation. Det hela ledde till beslut om en liten allmosa för ändamålet. Sedermera har regeringen omhänderhaft fördelningen av anslaget, och jag får säga, att med hänsyn till den urskillning, som den nuvarande och även tidigare regeringar ådagalagt i detta fall, vore det mycket oklokt att frånta Kungl. Maj:t den rätten. Riksdagen kan icke fördjupa sig i detaljerna och fördela anslaget på det sätt som är riktigt.

Herr Borell talade om vad jag skulle ha sagt i fjol angående mina förhoppningar om vad fredsupplysningsarbetet skulle kunna leda till. Och så pekade han på vad som har hänt i världen sedan i fjol och frågade, om fredsarbetet har givit ett sådant resultat, att man nu bör bevilja något anslag. Jag anser tvärtom, att just vad som har hänt i världen visar, att fredssträvanden inte ha varit tillräckliga och inte fått det stöd, som är behövt. Därför skulle slutsatsen av herr Borells resonemang snarast bli den, att man måste kräva ökade anslag för fredsupplysningen, så att man verkligen kunde åstadkomma ännu mera för att förhindra krig.

Det var en ärad ledamot i statsutskottet, som sade till mig: »Det är inte lämpligt med fredsupplysning i denna tid. Om Abessinien hade varit väl rustat, så skulle ni fått se på annat.» Jag instämmer i det. Hade Abessinien varit väl rustat, tror jag, att båda de där krigförande nationerna skulle ha för-

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

gjort varandra. Men fredsupplysningen avser att förebygga börjandet av krig. Det förhållandet, att de båda parterna i det nu pågående kriget inte äro jämnstarka, bevisar inte på något sätt, att fredsupplysningen är onödig utan snarare tvärtom. Herr Borell tillägger, att vi däremot böra vara eniga om en upplysningsverksamhet för ett effektivt försvar. Visst äro vi med på det allesamma — vi skola göra försvaret så effektivt vi kunna. Men det räddar inte världen. Det är inte Sverige, som har avgörandet i sin hand i det fallet, ty Sverige är i alla fall bara en liten nation. Vi få göra, så gott vi kunna, men allt hänger inte på Sverige, och det borde vi litet till mans komma ihåg vid vissa tillfällen. Även om vi nu äro eniga på den punkten, bör väl inte det utsluta — jag återkommer till den saken — att vi skola stödja fredsupplysningen.

Herr Lindhagen sade, att han är ensam här. Jag har redan berört min avsikt att ansluta mig till hans yrkande om 35,000 kronor och tillagt, att även om jag inte kunde göra detta, så var i alla fall mitt hjärta där. Men jag tog vad som var möjligt och slog vakt omkring det förslag, som kommit ifrån Kungl. Maj:t, även om det är av den blygsammaste art.

Det bör kanske i detta sammanhang erinras om en händelse, som vi nog allesammans ha i minnet, eftersom det inte är så länge sedan den inträffade. Jag nämner den som ett bevis på vad en målmedveten och upplyst folkopinion kan betyda i stora och kritiska ögonblick. Vi minnas alla, hur den franske dåvarande konseljpresidenten och den dåvarande engelske utrikesministern blevo eniga om att uppgöra ett slags förslag att stycka Abessinien och därigenom på ett mycket kraftigt sätt belöna angriparen. Detta väckte en storm av ovilja ute i världen. Vad som gjorde oss fredsvänner gott var ju, att den engelska opinionen verkligen gick fram på det kraftiga sätt som skedde. Dessa båda herrar — den ena först och den andra sedan — fingo ju klart för sig, att de två nationerna inte ville vara med om någonting sådant som att belöna fredsbrytare.

Nu kan andra säga, att det kanske kommer att gå galet i fortsättningen, men detta minskar inte betydelsen av den opinion, som den gången var avgörande i England och Frankrike. Denna opinion hade kanske sin bakgrund i det fredsarbete, som pågår inom England. Där finns nämligen en förening för Nationernas förbund, som under senare tid arrangerat icke mindre än 4,000 offentliga möten per år, och 670 tidningar publicera det upplysningsmaterial, som utsändes till förmån för Nationernas förbund. De lokala skolmyndigheterna ombesörja också undervisningen om Nationernas förbund, dess principer och verksamhet. Sådant har sin betydelse.

Jag nämnde detta just för att säga, att det är en dylik opinion, man skall åstadkomma mot kriget. Men den är icke färdig i dag, det medger jag. Ett intensivt upplysningsarbete för freden skall dock så småningom öka skaran av fredsvänner. Därigenom blir folket en faktor, som man måste räkna med, innan man ställer till med krig. Diktaturstaterna har jag nämnt. Det är en annan historia med dem. Men nog bör väl ett internationellt arbete en gång även komma att påverka deras göranden och låtanden, så att de inte som en nuvarande diktator ställa till krig, då den övriga världen vill fred.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! Jag har alltid haft svårt att förstå, varför detta lilla anslag har kunnat ge anledning till långvariga debatter och stora principdeklarationer. Det ägnar sig nämligen ingalunda för detta ändamål, och jag tycker, att den mera däm-

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

på de tonen i debatten denna dag vittnar om att man nu för en debatt, som någonlunda står i proportion till det belopp, som frågan gäller.

Om detta anslag till upplysningsarbete för freden inte hade förekommit i tredje huvudtiteln utan i stället ingått i de anslag, vilka man under åttonde huvudtiteln beviljar för upplysningsverksamhet av alla olika slag, så tror jag att det aldrig fallit någon in att rikta någon speciell opposition emot, att man bedriver upplysningsverksamhet även i dessa ting. Man missförstår ju hela saken, och därmed snedvrider man proportionerna, då man här för resonemang om, huruvida Sveriges fred kan betryggas genom att man beviljar ett anslag av denna karaktär. Det är ju inte alls det, frågan gäller. Det skulle ju eljest vara obegripligt, varför man här ifrågasätter ett belopp av 15,000 kronor i stället för 150 miljoner kronor, om det vore någonting, varigenom man kunde betrygga vårt lands fred.

Mig förefaller det alltså, som om man bör återföra det här till vad det verkligen gäller, nämligen frågan om huruvida det finns något praktiskt ändamål för en upplysningsverksamhet angående fredsarbetets förutsättningar, enkanterligen den internationella rättsordningen. I motsats till herr Borell får jag ju verkligen säga, att just den nuvarande tidens erfarenheter ge mycket god anledning att säga, att det finnes behov av en upplysningsverksamhet i dessa stycken. Det här är följaktligen ingen fråga, som ger anledning till att man delar upp sig i försvarsvänner eller fredsvänner; och förresten, mina herrar, den där indelningsgrunden börjar förefalla mig en smula föråldrad, och det var med en viss förvåning jag återfann en genklang från gångna tider i herr Borells anförande.

Mina herrar! Man får ju lära litet både på den ena och på den andra sidan. Det skulle ju kunna hända, att det kommer att visa sig, att man på den här sidan lär i miljoner. Skulle man inte på högerhåll kunna lära i tusental? Det är min enkla frågeställning vid det här anslaget, och jag skulle verkligen vilja uttrycka den förhoppningen, att man slutar med att gräva sig ned i gamla ståndpunkter på ett sätt, som man här gjort, och att man ett annat år inte behöver vara med om, att ett anslag av denna karaktär blir föremål för direkt avslagsyrkande.

Utöver detta vill jag bara säga, varför jag har föreslagit, att beloppet skulle ökas från 15,000 kronor till 20,000 kronor. Den detaljgranskning jag vidtagit av de organisationer, som här närmast kunna komma i fråga, har lett mig till två slutsatser: den ena är den, att det verkligen finns ett direkt behov för de olika organisationerna att få en viss ökning i sin stat efter en detaljprövning av deras behov; den andra är den, att det icke finns någon anledning för att denna ökning skulle utgöra något mycket betydande belopp. Det är klart, att man kunde använda mycket pengar för detta liksom för andra ändamål, men den fråga, som jag har ställt för mig vid fixerandet av budgetbeloppet, har varit den konkreta frågan: vid vilken summa skall man begränsa beloppet, om man vill vara alldeles säker på, att det också under nästkommande budgetår blir en effektiv användning av pengarna. Det är efter en sådan granskning, som jag har kommit att föreslå en ökning av 5,000 kronor. Jag vet, att det har skett ett reorganisationsarbete beträffande två av de viktigaste organisationerna, som det här är fråga om, och jag är därför övertygad om, att man kommer att göra rätt för de 5,000 kronor, som jag här föreslår såsom ökning.

På dessa grunder tillåter jag mig att hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet. Men jag har inte velat sluta utan att ha begagnat detta tillfälle till att samtidigt framföra min livliga tillfredsställelse över den behandling, statsutskottet överhuvud ägnat tredje huvudtiteln.

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

Herr **Lindhagen**: Herr talman! När Johan Nilsson i Malmö stod i talarstolen, riktade han oupphörligt sin penna emot mig rakt i ansiktet och förmanade, att upplysningsverksamheten och folkets deltagande i fredssträvandena äro av stor betydelse.

Det är just min ståndpunkt, herr Nilsson! Det är därför jag vill hava litet mera pengar, och det behövs ju också! Vi äro förmodligen lika intresserade av detta bägge två. Men jag har verkligen tillåtit mig anse, att vid denna upplysningsverksamhet bör det tillika vädjas till folket: Tänk själv! Man skall inte bara upplysa: Den och den paragrafen i paktens för Nationernas förbund lyder på det sättet. Och så förvänta refrängen: O, så intressant! Och en annan paragraf i samma pakt lyder så och så. O, så intressant, hoppas man svaret skall bli. Så bör icke denna upplysningsverksamhet bedrivas, utan även när man går igenom paragrafer, skall också förmanas: Tänk själv! Behövs det några kompletteringar, någon positiv aktion i freds rörelsen för att bemästra de ohyggligheter, vari vi leva, eller de faror, som jämt och ständigt hota oss?

Utrikesministern har mycket rätt då han säger, att det här gäller ett så litet belopp. Därför bör man, säger han, inte göra så stor affär av saken. Herr utrikesminister! I riksdagen ligger det ju inte till på det sättet. Vi se ju, att högern anser det vara en principfråga av den största betydelse, att det inte blir något anslag alls, och då rullas ju hela frågan upp. Det förstår nog utrikesministern. Vi själva här i riksdagen få inte heller så mycket upplysning. Vi få föga upplysning från regeringarna — vilka som helst — i dessa frågor. Riksdagsmännen måste sålunda stå på egen mark och tota till en smula. Vi få ju inte heller några upplysningar från utrikesnämnden, ty den är hemlig och kompetensen för övrigt obekant. Det, som skulle vara vårt utrikesutskott, har inte någon kontakt alls med sina kommittenter, och däruti intaga vi den mest egendomliga ställning bland alla andra parlamentariskt styrda länder. Men vi få väl inte något utrikesutskott nu heller, utan det dröjer väl ännu innan vi få ett sådant, om några år, kanske en generation. Om Nilsson med övertygelse och kraft stött de många tidigare förslagen om ett utrikesutskott och om andra regeringar än en gång en frisinnad regering intresserat sig för saken, skulle vi kanske fått ett normalt utrikesutskott och likaledes ett bättre direkt samarbete även med regeringen.

Det föreligger i år en motion av medlemmarna av »ng», det är nationella gruppen, som vi hade att behandla härom dagen. Däri talades det på ett sätt, som jag tyckte vara riktigt, om att den omständigheten att vi inte ha något ordentligt utrikesutskott, minskat upplysningarna för riksdagens medlemmar i dessa frågor, och sålunda också för folket. Utrikespolitiska debatter, som förut voro vanligare i riksdagen, ha nu, sades det, i hög grad upphört, och riksdagen är avkopplad genom den där nya, av Konungen personligen ledda institution där uppe, om vilken konstitutionsutskottets ordförande också riktigt har sagt, att det vänder ryggen åt riksdagen och förty icke är något riksdagens utskott. Vi få sålunda göra vad vi kunna för att begagna de små tillfällen, som av författningen och regeringen lämnats för att försöka orientera oss i dessa frågor. Högern säger, att det inte skall finnas något fredsanslag.

Då elda vi andra upp oss. Och det är anledningen till, att det uppstår en sådan debatt.

Så sade Nilsson vidare, att jag har riktat mig så mycket emot Informationsbyrån. Jag har bara talat om de samorganisationer för det europeiska fredsarbetet, som finnas i Genève, och att de böra omorganiseras på något sätt. De äro enligt min erfarenhet inte alls tillfredsställande, varken Internationella fredsbyrån i Genève eller Unionen av föreningarna för Nationernas förbund.

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

Deras ledningar äro för diktatoriska och för ensidigt förankrade hos segermakterna och deras fred. Folkförbundsunionen tillåter icke heller någon individuell motionsrätt. Unionen intresserar sig icke för en ändring. Andra fredsorganisationer medgiva sådan motionsrätt. Så ock Informationsbyrån, som därigenom blivit en human institution. Svenska föreningen för Nationernas förbund håller nu på att inorganisera sig i Informationsbyrån. Innan jag avträdde från ordförandeskapet i föreningen, tillrådde jag en sådan sammanslutning. Det måste bli någon samling i fredsarbetet hos oss. Det är en olägenhet med splittringen i alla dessa småföreningar. Det blir ett sammelsurium. Genom att regeringen givit ett så stort anslag till Informationsbyrån skulle man ha utsikt att åstadkomma en ordentlig tidskrift med översikter av situationerna. Yttrandefriheten för »de djupliggande orsakerna» har syntts vara något problematisk och hur det går i fortsättning är hitintills ej bekant.

Fredspropagandan bör således enligt min mening bedrivas på det sättet, att folket får veta, att krigen och rustningarna icke kunna avskaffas med bibehållande av deras djupgående orsaker. Det är detta, som jag upptänts över. Däri ser jag vår enda befrielse från de militära anslagen. Alltså svaras: Gärna all möjlig upplysning genom fredsöreningarna och till fredsöreningarna om hur allting är. Men då måste det också stå med flammade bokstäver på den stora ridån: Tänk själv!

Vad för övrigt herr Nilsson beträffar, så har han varit upphovsman till att vi fingo det större anslaget, men det var just därför att vi allesammans tjuvat till den grad, att då Nilsson samtidigt med mig en dag begärda högre anslag, fingo vi litet luft under vingarna i ett obevakat ögonblick från riksdagens sida. Men nu har anslaget åter sjunkit ned. Det synes otidsenligt, att när kriget och militärbudgeten växa, skall detta anslag sänkas. Om Nilsson håller åtminstone på det anslag, som vi slutligen fingo, tror jag, att man småningom skall kunna jämka upp anslaget igen. Nu menar han emellertid, att om man gör så, äventyras, att anslaget åter sjunker till 15,000 kronor. Så resonerar ingen människa som är ekonomisk; man yrkar på ett sätt, att det kan bli prutmän, och det torde väl Nilsson såsom medlem av statsutskottet veta, att det just är statsutskottspolitik. Hade här yrkats ett belopp av 35,000 kronor — vartill jag även sänker mina anspråk — inte hade väl riksdagen då, bara därför att herr Nilsson också yrkade samma belopp för detta ändamål, sagt: Jaså, då måste vi avslå även regeringsförslaget och sätta beloppet till 15,000 kronor! Går det verkligen till på det sättet? Nej, herr Nilsson.

Alltså, herr talman, låtom dessa föreningar få tänka själva och låt dem få tillräckligt med pengar för att kunna sprida upplysning på grundvalen av en sådan självprövning.

Herr Bergman: Herr talman! Jag har begärt ordet inte för att nämnvärt förlänga debatten utan endast för att undvika ett missförstånd. Sedan nu talesmän för de olika partierna yttrat sig här, kunde det se underligt ut, om inte en röst från det parti, jag har äran företräda, säger någonting i denna fråga, som synes ha väckt så stort och allmänt intresse. Jag kan emellertid inskränka mig till blott några få ord, då redan så mycket sagts, vari jag kan instämma.

Jag ber endast att få säga, att vi ansluta oss till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag i denna fråga. Vad anslaget skall användas till är ju, såsom redan förut påpekats, framför allt utrikespolitisk objektiv upplysning. Men denna upplysning innebär inte bara, som herr Lindhagen tycktes antaga, redogörelser för vissa mera akademiskt teoretiska ting, utan det är också fråga om upplysning i fråga om vad som bör göras för främjande av organiserad fred i

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

världen. Samtidigt har det emellertid vidtagits åtgärder för att inte uppmuntra sådana föreningar, som uppträda på ett ovederhäftigt eller osakligt sätt; det är framför allt föreningen och tidskriften »Mellanfolkligt samarbete», som får en huvudpart av anslaget.

Jag ber att få erinra de herrar, som möjligen inte ha reda på, att i redaktionen för den ifrågakvarande tidskriften, en verkligt värdefull tidskrift, ingått byråchefen i svenska utrikesdepartementet Otto Johansson och avdelningschefen i Danmarks utrikesdepartement, juris doktor Cohn. Överste Bratt har nyligen där skrivit en mycket värdefull artikel, och nobelpristagaren dr Christian Lange i Oslo har skrivit om nedrustnings- och säkerhetsspörsmålets ställning just nu. Jag har anfört namnen på författare, som skrivit i senaste årgången av tidskriften, och de vittna ju om att det är vederhäftig upplysning, som meddelas där.

När herr Lindhagen sade, att man skall taga hänsyn till »de djupgående orsakerna till krigen», så bör jag kanske fästa uppmärksamheten på, att i den danska artikeln, som jag åberopade, författaren erinrar, att den riktiga vägen är att taga hänsyn just till de djupare orsakerna till kriget. Bland dessa djupare orsaker till krig, vill jag för egen del framhålla en, som inte har varit berörd i denna debatt, men som har ett stort aktuellt intresse, nämligen försummelsen av emigrationsproblemet och den bristande förståelsen för nödvändigheten att få utvandringsmöjligheter för den övertaliga befolkningen i vissa länder. Detta är huvudorsaken till vad som har förekommit nu under den sista tiden, och som ju skett på ett sätt, som naturligtvis på intet sätt kan gillas. Men det är ett verkligt behov av upplysning, som där föreligger, om hur man i det avseendet bör gå tillväga. Jag ber att få erinra om, att Interparlamentariska unionen redan för tio år sedan studerade denna sak och alltjämt sedan också har gjort det och kommit till vissa resultat, som — ifall de hade följts av de stater som äga förutsättningar att medverka till lösningen av detta viktiga problem — skulle ha kunnat leda till, att man hade undvikit de svåra komplikationer, som nu föreligga. Vederhäftig upplysning i sådana frågor kan endast vara önskvärd.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Ett genmäle till Bergman. Denne menade nyss, att de djupgående orsakerna kunna och böra vi visst inlåta oss på, och så talade han som ett exempel, att man skall skaffa områden, dit överbefolkade nationaliteter kunna få flytta ut.

När konstitutionsutskottets utlåtande förelåg här om andra djupgående och mera närliggande orsaker, sades det av Bergman, att man inte kunde inlåta sig på frågor sådana som dem om nationernas självbestämmanderätt, fastän riksdagen 1921 beslutat sig för att petitionera därom, och om världsspråket, en ny utrikespolitik för Norden m. m., ty detta kan man inte få någon hållpunkt på. Det sista av herr Bergman anförda förslaget, som jag visst inte vill vägra diskussion om, är ju ändå svårare att få någon hållpunkt på än de där andra sakerna.

I konstitutionsutskottet har Bergman således tagit avstånd från alla djupgående orsakers beivrande. Nu har det verkligen lyckats mig att i svenska folkförbundsföreningens stadgar få in i en bestämmelse, att föreningen skall verka även för att krigens och rustningarnas djupliggande orsaker uppföras på dagordningarna. Hur det sedan kommer att gå med tillämpningen blir en annan fråga.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:0) att vad ut-

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)
skottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Gustafsson i Benestad m. fl. vid punkten avgivna reservationen; 3:o), av herr *Lindhagen*, att riksdagen skulle till upplysningsarbete för freden för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 35,000 kronor; samt 4:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Borell* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga avslag.

Herr *Gustafsson, Per*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innehölls i herr Gustafssons i Benestad m. fl. reservation, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 3 punkten 10 antager avslag å utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag, som innehålls i herr Gustafssons i Benestad m. fl. reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 3 punkten 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 11.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

Punkten 13.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 41, 97 och 101—107 blevo desamma på begäran bordlagda.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 54, till Konungen angående vissa utgifter för kapitalökning för budgetåret 1936/1937 i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 55, angående val av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare; samt

nr 58, angående val av riksdagens militieombudsman och hans efterträdare;

dels ock riksdagens förordnanden:

nr 56, för revisionssekreteraren Nils Teodor Ljunggren att vara riksdagens justitieombudsman;

nr 57, för revisionssekreteraren Knut Harald Nissen att vara riksdagens justitieombudsmans efterträdare;

nr 59, för revisionssekreteraren T. P. J. Petersson att vara riksdagens militieombudsman; samt

nr 60, för byråchefen F. G. S. Centerwall att vara riksdagens militieombudsmans efterträdare.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 75 § lagen den 7 juni 1934 (nr 242) om vägdistrikt;

nr 14, i anledning av väckta motioner om införande av s. k. tilläggsmandat vid val till riksdagens andra kammare m. m.;

nr 15, i anledning av väckt motion angående mandatfördelningen vid landstingsmannaval;

nr 16, i anledning av väckt motion angående mandatfördelningen vid val enligt kommunallagarna samt lagen om församlingsstyrelse; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för kaptenen i Karlsborgs artilleriregemente, löjtnanten vid regementet B. E. G. Rudling att tillgodoräkna sig viss tjänstetid för placering i löneklass m. m.;

nr 34, i anledning av väckt motion om tillgodoräknande av viss tjänstetid i lönehänseende för fanjunkaren C. J. Lindholm; och

nr 35, i anledning av väckt motion om rätt för eldaren av andra klassen vid Norrbottens regemente E. Planting att i löneavseende tillgodoräkna viss tid; bankoutskottets utlåtanden och memorial;

nr 4, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket framställning om förhöjt anslag för bokinköp och bokbindning;

nr 5, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om årligt uppfostringsbidrag till sedeltryckaren K. G. Heimsoths dotter;

nr 6, i anledning av väckt motion om årligt understöd åt avlidne e. o. eldaren vid riksdagshuset K. Carlssons moder;

nr 7, med överlämnande av redaktionskommitténs för utgivande av ett historiskt och statsvetenskapligt arbete om den svenska riksdagen berättelse över kommitténs verksamhet under år 1935;

nr 8, i anledning av framställningar angående ersättning till vissa personer i anledning av sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring m. m.;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 § lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänst-innehavares rätt till pension;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om användande under budgetåret 1936/1937 av vissa till fonden för pensionering av civila tjänst innehavare inflytande medel;

nr 11, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten; och

nr 12, i anledning av väckta motioner om anvisande av medel för gäldande i viss utsträckning av maskinisten N. V. Andersson och eldaren I. V. Rahm åliggande befordringsavgifter till civilstatens änke- och pupillkassa; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.07 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 3 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Schlyter* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 91, angående understöd åt vissa lärarinnor, som på grund av folkskoleväsendets omorganisation förlorat sin anställning;
- nr 98, med förslag till ändrad lydelse av §§ 20, 96 och 101 regeringsformen;
- nr 99, angående obligatorisk sjuårig folkskola m. m.;
- nr 100, angående folk- och småskoleseminariernas organisation m. m.;
- nr 108, angående höjning av det i statsverkspropositionen för budgetåret 1936/1937 under femte huvudtiteln upptagna avlöningsanslaget för medicinalstyrelsen;
- nr 109, angående rätt för adjunkten vid navigationsskolan i Göteborg S. A. G. Svensen Melbye att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna viss tjänstgöring;
- nr 110, angående utövandet av statens tobaksmonopol;
- nr 111, angående avskrivning av till Västerås och Växjö domkyrkor utlämnade lån;
- nr 112, angående överlåtelse till Vännäs köping av den kronan tillhöriga vattenverksanläggningen å Vännäs läger jämte vissa markområden därstädes;
- nr 113, angående understöd åt löjtnanten J. G. Efvergrens änka Ulla Efvergren, född Ekström;
- nr 114, angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1936/1937 för viss personal inom den civila statsförvaltningen m. m.;
- nr 115, angående vissa åtgärder till befrämjande av mejerihanteringen;
- nr 116, angående höjning av det i statsverkspropositionen för budgetåret 1936/1937 upptagna anslaget till åtgärder mot tuberkulos hos nötkreaturen;
- nr 117, angående förvärv för kronans räkning av Näs kraftstation med tillhörande mark och vattenrätt i Dalälven m. m.;
- nr 118, angående reglering av Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten;
- nr 119, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316); samt
- nr 121, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.

Justerades protokollet för den 26 nästlidne februari.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om socialregister; och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1935 fattade beslut.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 193, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion angående ett bättre tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 41, angående avgivande av förnyad förklaring i enlighet med bestämmelserna i art 36, andra stycket, av stadgan för den fasta mellanfolkliga domstolen.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 97, angående anvisande av medel till förbättring av förlägningsförhållandena å Järvafältet;
nr 101, angående statsverkets övertagande av staden Skövdes förpliktelser beträffande vissa befattningshavare, vilka vid rådhusrättens i staden upphörande komma att indragas, m. m.; och
nr 102, angående rätt för löjtnanten vid fortifikationen A. Nyblom att tillgodoräkna sig viss tjänstetid för placering i löneklass.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 103, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 32 § lagen den 7 juni 1934 (nr 241) om allmänna vägar.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 104, angående beräkningen i vissa fall av pension åt lärarinna med delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 105, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 § sista stycket förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 106, angående restaurering av Gustaf III:s paviljong i Haga.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 107, angående försäljning av lägenheten Stockö mjöl- och sågkvarnar nr 1 och 2 i Söraby socken av Kronobergs län.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 13—17, statsutskottets utlåtanden nr 33—35 och bankoutskottets utlåtanden nr 4—6.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial nr 7, med överlämnande av redaktionskommitténs för utgivande av ett historiskt och statsvetenskapligt arbete om den svenska riksdagen berättelse över kommitténs verksamhet under år 1935.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtanden nr 8—12 och jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde. Herr talman! Jag ber att få hemställa, att kammaren ville besluta, att jordbruksutskottets utlåtande nr 1 må uppföras närmast efter statsutskottets utlåtande nr 35 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Vad herr andre vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 91, 98—100, 108—119 och 121.

Herr *Tamm, Gustaf*, avlämnade en av honom och herr *Rahmn* undertecknad motion, nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till tullverket för budgetåret 1936/1937.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 12, i anledning av väckta motioner om ändring i gällande bestämmelser om maltskatt; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden m. m.;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark jämte i ämnet väckta motioner;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlämnande av visst markområde till Ljungbyheds municipalsamhälle;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Väsby kungsgård i Sala stad;

nr 22, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning i vad angår jordbruksärenden gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 23, i anledning av väckta motioner om sänkning av räntan å lån från fonden för fiskerinäringens befrämjande;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Harmångersåns och Kyrksjöns rensnings- och sänkingsföretag i Gävleborgs län; samt

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande å ordinarie stat av befattningen som försäljningschef hos domänstyrelsen.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.18 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
